

WIELEWAAL

tweemaandelijks tijdschrift
jaargang 53
november 1987

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad:

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRANE, R. DE LUST, B. GODDEERIS, P. HERROELEN, P. PRINSEN, S. TYS, D. VAN DAELE, P. VAN DEN BREMPT, J. VANHEUVERSWEYN, W. VAN SPAENDONK, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX

WIELEWAAL is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van bestuur

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Overige leden:

J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas (03/770 64 26)
M. GUISSON, Reststraat 49a, 3211 O.L.V.-Tielt (016/63 33 76)
P. HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende (059/80 21 66)
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
D. VAN DAELE, Iepersesteenweg 3a, 7790 Waasten
J. VANHEUVERSWEYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 500 fr, Nederland en Luxemburg: 800 F, Andere landen: 900 F.

Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Je leven lang geen mens vertrouwen, maakt je onbemind

Dirk Criel

HOE LANG NOG... ?

Vogelvrij verklaard

Het begint al bij de Middeleeuwse fabels waarin de Vos als een sluw en listig rover wordt afgeschilderd. Hoewel Reinaart slechts menselijke karakters vertolkt, is het tekenend dat precies hij de negatieve trekjes van ons mensen krijgt opgeprikt. Het beeld dat we ons in de loop der tijden van de Vossen hebben gevormd, moeten we in de eerste plaats aan ons eigen egoïsme wijten.

Ondertussen wijzigt onze ingesteldheid ten aanzien van dit roofdier geleidelijk. Wetenschappelijk onderzoek heeft talrijke duistere hoekjes van de vossenbiologie verhelderd. Dit neemt niet weg dat heel wat mensen nog steeds een afwijzende houding aannemen. Getuige hiervan de gansjarige bejaging van de Vos, aangemoedigd door een premiestelsel. Wat in een moderne westerse samenleving tot het verleden zou moeten behoren, is bij ons een dagelijkse realiteit. Jaarlijks sneuvelen gemiddeld 6.000 Vossen onder de geweerlopen van overijverige jagers. Aldus de officiële cijfers; in werkelijkheid is er sprake van een veelvoud hiervan.

De Vos lijkt vogelvrij verklaard. Allerlei mistoestanden worden schering en inslag. Vossen schijnen bij ons geen rechten te hebben. Deze vaststelling heeft natuurbeschermers ertoe aangezet voor hen in de bres te springen. Het wordt tijd dat de Vos in ere wordt hersteld en terecht lijkt me.

Het zal beslist nog een tijdje duren vooraleer de Vos ons lieverdje wordt, als dat ooit te verwezenlijken is. De conflicten met jagers zijn

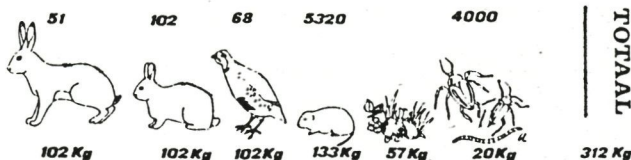
zo oud als de jagerij zelf. Nog voordat men een duidelijk inzicht had in de relatie tussen de Vos en zijn prooi werd om uitdunning van de vossenpopulatie geroepen. De Vos zou het wild uitroeien en de pluimveehouderij onveilig maken. Thans liggen er onderzoeken voor die deze stelling onweerlegbaar tegenspreken. Alle leiden ze tot dezelfde conclusie.

De Vos is een alleseter en voedt zich hoofdzakelijk met woelmuizen en/of Konijnen, naast vruchten, insecten en aas. Een Vos heeft een jaarlijkse voedselbehoefte die gelijk staat aan zes- tot tienduizend woelmuizen of zo'n 312 kg voedsel. En hoewel Vossen zich ook wel eens vergrijpen aan grondbroedende vogels en hun jongen blijft hun invloed op de totale wildstand beperkt.

Zoals alle roofdieren voedt hij zich met prooien die op een bepaald ogenblik het talrijkst voorkomen. Daarbij geldt het principe van de grootste opbrengst tegenover de geringste inspanning. Hij moet immers een bepaalde energiebehoefte dekken en wanneer het energieverbruik de behoefte overstijgt, is hij ten dode opgeschreven.

De Vos jaagt daarom hoofdzakelijk op jonge, zieke, oude en verzwakte dieren, dus op

De Vos benodigt per jaar gemiddeld 312 kg voedsel dit bij een prooiverhouding met een jaarlijks gemiddelde van 42 % muizen, 32 % ander vlees, 18 % planten en 8 % insecten. Hieruit berekende Behrend de voedselhoeveelheid die één Vos nodig heeft. Hoewel deze berekening waarschijnlijk wel foutenbronnen zal inhouden, geeft dit een indruk van het aantal dieren dat het activiteitsgebied van één Vos minstens moet bevatten. De grootte van het activiteitsgebied zal in sterke mate worden bepaald door de rijkdom aan prooieren, waarbij ook de prooi-soorten (groot of klein) nog een rol spelen.

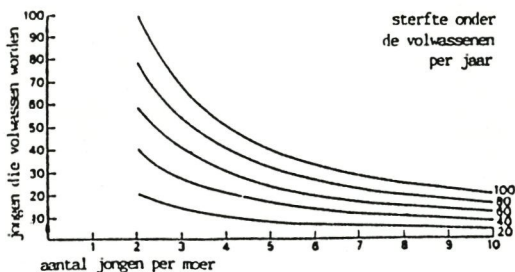

Relatie tussen het aantal jongen per moeder, de overlevingskans van de jongen en de sterfte onder volwassen Vossen in een stabiele vossenpopulatie. Als, een moeder gemiddeld 4 jongen werpt, dan moeten bij een sterftecijfer van 60 % volwassenen, per jaar 30 % jongen overleven om de populatie op peil te houden. Als het aantal jongen dat overleeft meer dan 30 % bedraagt zal de populatie stijgen of omgekeerd dalen. Dit is uiteraard een theoretische benadering.

voeden met aas en afval.

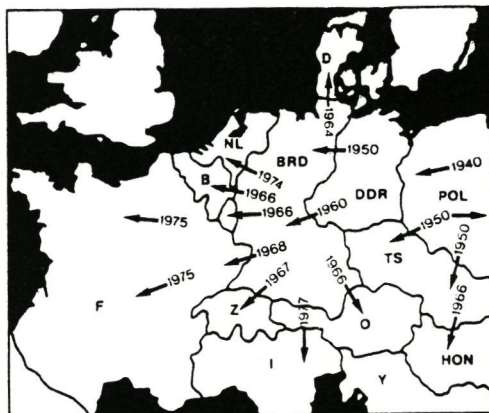
Bij de interpretatie van voedselresten legt men best voorzichtigheid aan de dag. Als je bijvoorbeeld haren van een Everzwijn in de uitwerpselen vindt, betekent dat nog niet dat de Vos op Everzwijnen jaagt of zoals Gert Van Oort ironisch uitdrukt, wijst de vondst van een gerookte ham nog niet op het doden van varkens. Evenredig hieraan kan ook de schade veroorzaakt aan pluimvee worden geminimaliseerd. Door een moderne bedrijfsvoering is deze beperkt. Kippen zitten tegenwoordig in hokken en lopen nog zelden vrij rond op het boeren erf. De weinige kippen die nog van hun aloude scharrelgewoontes mogen genieten, kunnen het best 's nachts in een degelijk nachthok worden opgesloten. Zo is men verzekerd tegen alle ongemakken.

Dat de Vos zich ondanks de constante jachtdruk en biotoopvernietiging weet te handhaven, dankt hij aan zijn vermogen zich snel aan wisselende omstandigheden aan te passen en verliezen te compenseren door een groot aantal jongen te werpen.

Met deze wetenschap voor ogen wordt gevreesd dat de vossenstand wel eens uit zijn voegen zou kunnen barsten. De bejaging van de Vos zou hierdoor verantwoord zijn. De ecologie van de Vos leert ons evenwel dat een rechtstreeks verband bestaat tussen de grootte van een vossenpopulatie en het voedselaanbod. Het betekent zoveel als dat een gebied niet meer Vossen herbergt dan het dragen kan. Daarnaast spelen ook de beschikbaarheid van schuil- en nestgelegenheden een doorslaggevende rol. Dit evenwicht zorgt ervoor dat er nooit „teveel” Vossen kunnen zijn. Elk gebied kent een maximale draagkracht die niet wordt overschreden, ook zonder toedoen van de jacht. Waar de grens ligt, is moeilijk te beoordelen omdat deze verschilt van streek tot streek.

Het feit dat Vossen bij ons vaak grote nesten van 5 tot 7 jongen werpen, is te wijten aan de sterke jachtdruk. De worpgrootte is afhankelijk van de sterfte binnen de populatie. Als deze hoog ligt, zullen automatisch meer jongen worden grootgebracht. Bovendien mogen we

niet vergeten dat slechts een gering percentage van de jonge Vosjes het eerste levensjaar haalt.

De verspreiding van rabiës over Europa. (Taylor, 1976)

De dulle ziekte

De Vos wordt steeds in één adem genoemd met de hondsdoelheid of rabiës. Deze virusziekte is in tegenstelling tot de meeste andere virussen, zoals bijvoorbeeld myxomatose, niet soortspecifiek, maar kan door alle warmbloedige dieren worden overgedragen. Het virus wordt overgebracht via het speeksel, meestal door een beet.

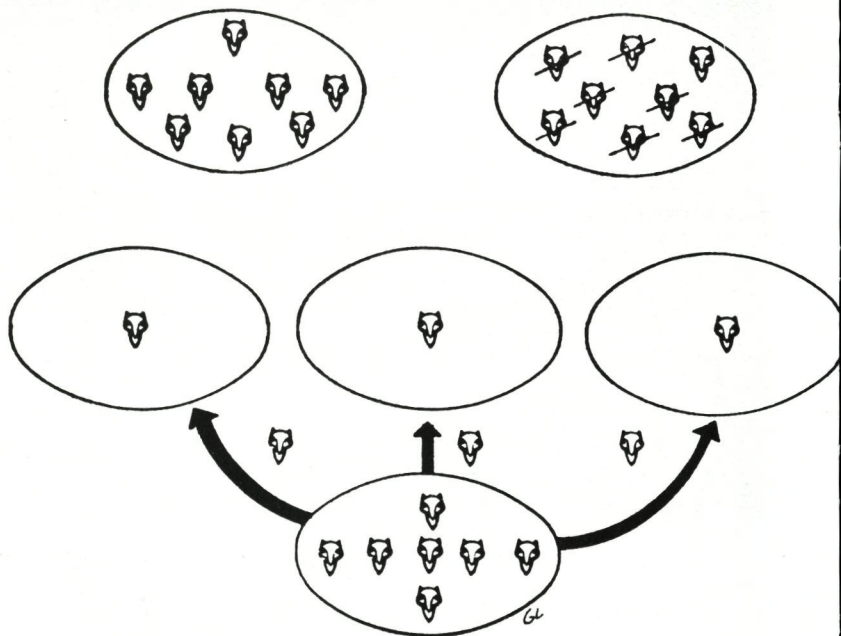
Vossen gelden als de belangrijkste overdragers, hoewel de Westduitse wetenschapper Krumbiegel al tien jaar geleden heeft aangetoond dat ook andere zoogdiersoorten als overdrager in aanmerking komen.

Hij verwees daarbij naar de woelmuis. Recent is gebleken dat eveneens vleermuizen een belangrijke infectiehaard vormen. Nochtans zijn vleermuizen wettelijk beschermd en dat kan best zo blijven.

Aanvankelijk mondde de strijd tegen de hondsdoelheid uit in niets ontziende verdelingscampagnes onder leiding van de Diergeneeskundige Inspectie van het Ministerie

In Frankrijk wordt de vossenpopulatie geschat op 8 Vossen per 250 ha. De hypothese van Dean stelt dat men door het aantal Vossen in een gebied te verminderen tot 1 Vos per 250 ha aanzienlijk de uitbreiding van hondsfolheid kan indijken. Volgens de nieuwe inzichten van de wetenschap krijgt men hierdoor echter een „vacuümeffect” waarbij Vossen uit de omliggende (dikwijls niet bejaagde) gebieden gaan uitzwermen naar de vrijgekomen gebieden en men hiermee het tegenovergestelde effect bereikt. Hierdoor kunnen ook hondsfolle dieren uit besmette gebieden worden aangezogen.

van Landbouw. Zij verwachtte veel heil van het vergassen van burchten. Tussen 1967 en 1982 vonden niet minder dan 13 vergassingsacties plaats. De bedoeling was de vossenstand tot een minimum te herleiden. Daarbij hanteerde men de norm van de Wereldgezondheidsraad (WHO) van 0,2 - 0,3 Vossen per km². Desgevraagd wil de WHO echter niets van een (advies) norm weten en noemt de genoemde waarden niet meer dan citaten uit voorbeelden van (mogelijks) geslaagde bestrijdingsacties. Voorts betreffen de genoemde waarden geen absolute, maar relatieve dichtheden. De absolute waarde van de kritische populatiedichtheid ligt volgens verschillende auteurs op circa één aanwezige Vos per km². Rond de hoogte van de kritische populatiedichtheid is dus duidelijk „enige verwarring” aanwezig.

Door de vergassingen werd ook de dassenstand gedecimeerd waardoor deze dieren nu tot de zeldzame soorten behoren. Alleen weten ze zich niet zo vlug te herstellen zoals de Vos dat kan.

Het magere succes van de bestrijdingscampagnes kan de verdelgers niet ontmoedigen. Weliswaar werden, onder druk van de publieke opinie, de vergassingen uitgesteld, men verhoogde evenwel de gewone jachtdruk. Dit ging gepaard met een optrekken van de premies op het doden van Vossen en het organiseren van wedstrijden. Een trend die zich bestendigt.

Het gevaar dat de ziekte rechtstreeks door Vossen op de mens wordt overgedragen is nochtans uiterst gering. In gemiddeld 96,5 % van de gevallen ontstaat besmettingsgevaar bij de mens door contact met huisdieren, vooral katten, honden en runderen en slechts in 2,7 %

van de gevallen door contact met Vossen. Het zou daarom beter zijn het verspilde geld aan te wenden voor een verplichte inenting van deze dieren in de gevarenczones en het opzetten van een degelijke voorlichting bij de risicogroepen. In België werden nog geen sterfgevallen bij mensen geregistreerd tengevolge van rabies overgebracht door Vossen (selvatische rabies). Het overheidsbeleid inzake de Vos is steeds gericht geweest op zijn totale vernietiging. Daarbij wordt voorbijgegaan aan het zogenaamde „vacuümeffect”. Gebieden worden letterlijk leeggeschoten en er ontstaat een onnatuurlijke leemte. De vrijgekomen leefgebieden worden vlug weer ingenomen door jonge Vossen of dieren uit de aangrenzende gebieden. Niets garandeert ons dat op deze wijze geen besmette Vossen worden aangezogen naar tot nog toe hondsfolvrije zones.

Pas in 1986 kwam een particulier initiatief op gang, dat later door de overheid zou worden gesteund, om alternatieve bestrijdingsmethodes uit te testen. Let wel dat het hier om een experiment gaat. Door orale immunisatie van Vossen d.m.v. lokaas waarin een vaccin SAD B19 is ingebracht, hoopt men tenminste 60 % van de vossenpopulatie in te enten. Dit cijfer is voldoende om een resistente vossenpopulatie op te bouwen. De Diergeneeskundige Inspectie staat nog sceptisch tegenover dit initiatief, ook al is reeds lang bewezen hoe doeltreffend zijn werking is. Ondertussen gaat de bejaging onverminderd verder.

Uw verzoek werd aan de bevoegde diensten overgemaakt

De jarenlange acties die vooral de Nationale

Zelfs vossewelpen zijn vogelvrij...

Copyright: J. De Meester

Campagne Bescherming Roofdieren (NCBR) voert om een verantwoord beheer van de vossenpopulatie en een doelgerichte bestrijding van de hondsdoelheid af te dwingen hebben nog steeds niets opgeleverd. Tot een zinvol overleg is het niet kunnen komen. Alle verzoeken in die richting werden genegeerd of met de mededeling „uw verzoek werd aan de bevoegde diensten overgemaakt” naar de prullemans verwijzen.

Met afgrijzen stelt zij vast hoe de „vossenjacht uitmondt in een vossenslacht”. Van enige conformiteit of doelgerichtheid in het beleid t.a.v. de Vos is nauwelijks sprake, in zoverre we van enig beleid mogen spreken. Met de ontwikkelingen terzake in andere landen wordt geen rekening gehouden.

Men doet alsof zijn neus bloedt en ziet onbewogen toe hoe drachtige moervossen worden gedood, jonge Vossen uitgegraven en doodgeknepen of na het schieten van het zogende moederdier aan hun lot worden overgelaten. Weidelijke jachtprincipes zijn voor de Vos niet langer van tel.

De NCBR laat daarom weinig ruimte voor onderhandelen en stelt duidelijk dat dit wanbeleid plaats moet ruimen voor een degelijk en weldoordacht beheer van de Belgische vossenpopulatie. Zo moet er voor de Vos een schoontijd komen — een periode van niet bejaging — die ligt tussen 1 januari en 30 augustus. Gedurende deze periode worden de jongen geworpen en grootgebracht en ook de draagtijd zit erin vervat.

Voor enkele Vlaamse provincies bepleit ze zelfs een gansjarige schoontijd omdat de Vos er eerder zeldzaam is. Bovendien moet het premiestelsel worden afgeschaft, omdat dit enkel misbruiken in de hand werkt. In het kader van de bestrijding van rabiës, dient een vooruitstrevend beleid te worden gevoerd.

Om haar eisen kracht bij te zetten, voert de NCBR in samenwerking met de belangrijkste natuurbeschermingsverenigingen een actieve voorlichtingscampagne onder het motto „Hoe lang nog...? Stop de vossenmoord!” Hiermee wil zij de betrokken overheden tot inzicht brengen en voorgoed komaf maken met alle misverstanden.

Naast een voorlichtingsfolder verstrekt de NCBR gratis sluitzegels, stickers en affiches met de bedoeling deze op een zo groot mogelijke schaal te verspreiden en hiermee haar ongenoegen kenbaar te maken. Iedereen kan voor zichzelf of binnen verenigingsverband aan deze actie meehelpen door het materiaal te verspreiden of op goed zichtbare plaatsen aan te brengen. De mogelijkheden zijn talrijk.

U kan uw informatiepakket aanvragen of inlichtingen inwinnen op onderstaand adres. Gelieve een postzegel van 13 fr. voor verzending bij te voegen.

De NCBR beschikt nog over meer informatie-materiaal (pentekening, aquarel, ets, kleurenposter, enz...) waaronder het boekje „De predator en het natuurlijk evenwicht” van Gert Van Oort te verkrijgen tegen 90 fr/stuk. Het verschaft u inzicht in de rol van de roofdieren bij de instandhouding van het natuurlijk evenwicht. De Vos is daarbij het uitgangspunt.

Financiële bijdragen kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 068-0776500-42 t.n.v. de NCBR-Gavere onder vermelding „Vossenaktie”.

We willen onze afdelingsbesturen aanraden deze actie te steunen.

Voor meer informatie en propagandamateriaal, wendt u rechtstreeks tot de NCBR.

D. Criel, Nationale Campagne Bescherming Roofdieren. Postbus 10, 9440 Gavere

Winterwaarnemingen van Wulpen in het binnenland, van november '85 tot februari '86

J. Jacobs

De wel zeer vroege intrede van de winter '85-'86 met felle vorst en plaatselijk hevige sneeuwval betekende voor veel mensen een onwelkome verrassing.

Het was bovendien voor mij nog des te vreemder om juist in deze periode en bovendien in zulke barre omstandigheden, diep in het binnenland nog Wulpen aan te treffen. Daar de Wulpen zich in de winter concentreren op de rivierrestuaria worden zijn normaal in het binnenland niet meer aangetroffen. Navraag bij bekende ornitologen uit het Limburgse resulteerde steeds in negatieve antwoorden en ook de literatuur maakt hiervan slechts sporadisch melding.

Bovendien behandelen die meldingen steeds waarnemingen van Wulpen in Nederlands Limburg, specifiek in de Maasvallei. De waarschijnlijkse uitzonderlijkheid van mijn waar-

nemingen heeft me dan ook doen besluiten om ze door te sturen voor publikatie.

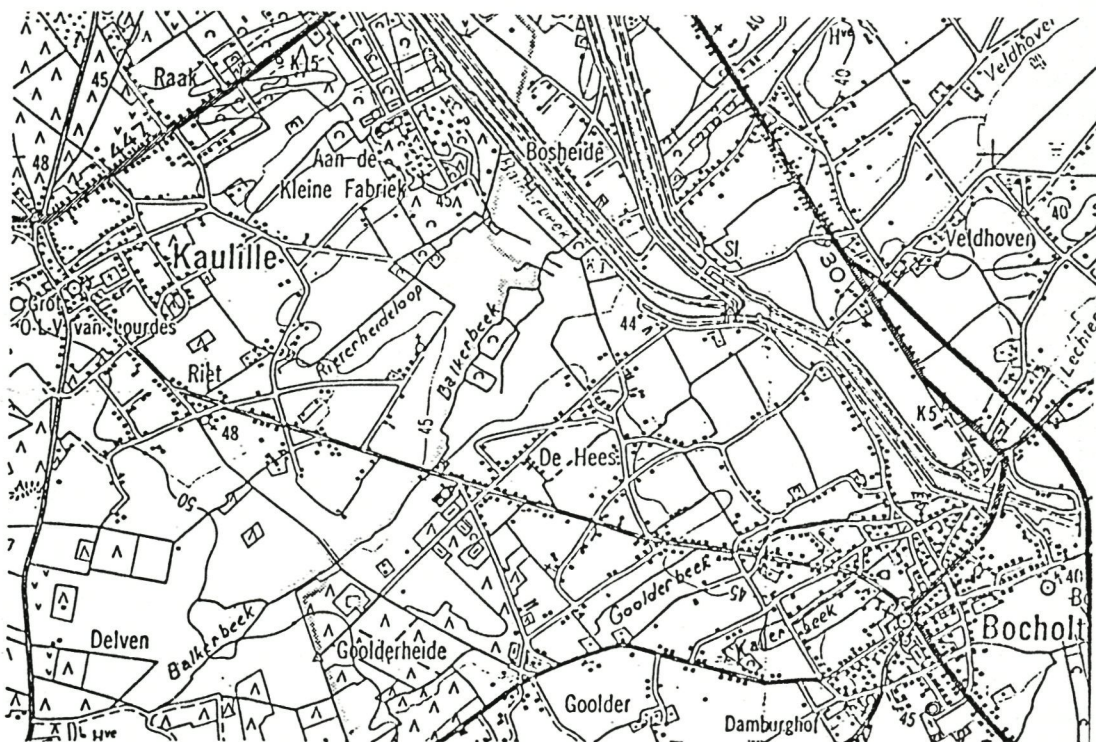
Chronologische literatuuroverzicht

Verheyen R., 1948. *De steltlopers van België*. Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België, Brussel.

In België is de Wulp een algemene wintervogel in de kuststreek en in het gebied van de Beneden-Schelde alhoewel nog sterke trek kan waargenomen worden bij vriesweer. Rond Doornik werd de Wulp in de winter vrij regelmatig aangetroffen.

Lippens L., 1954. *Les oiseaux d'eau de Belgique*, 2 edition; E. Vercruysse-Vanhove, Brugge.

De Wulpen komen vanaf einde juli aan de kust toe en dit tot november. Een groot aantal

Kaart A: Situering van het waarnemingsgebied

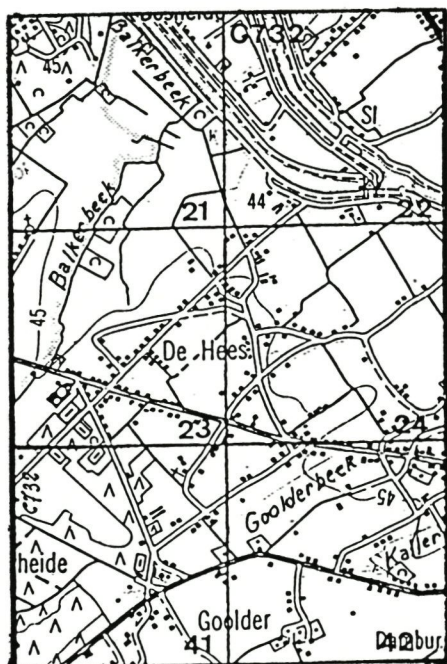
verblijft er tot einde maart als de winter zacht is. Bij strenge vorst zijn er grote verplaatsingen. Zelfs bij koud weer blijven er enkele vogels op het strand foerageren of langs grachten die niet met ijs bedekt zijn.

Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967. Wintervogel in vrij klein aantal, vooral langs de kust en de Beneden-Schelde. Komt gedurende de trekperiode ook in het binnenland voor, vooral in het voorjaar.

Hens P.A., 1965. Publikatie van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg: 399-401. De Peel - Budel: De Wulp overwintert in klein aantal en in december - januari worden er enkele exemplaren waargenomen. Ook elders in Zuid-Limburg (Nederland) worden soms winterwaarnemingen genoteerd.

Vogels in Limburg, 1985: 166. Publikatie van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht.

De Wulp is het gehele jaar in Limburg aanwezig. In december kan vorsttrek plaatsvinden. Grotere groepen worden dan in het Maasdal aangetroffen: bv. 7/12/1980: 60 ex. te Stevensweert. In niet te strenge winters kunnen er in januari honderden Wulpen in Limburg verblijven.

Kaart B: Kartering volgens J. Gabriëls

Winter 1985 - 1986

Alle waarnemingen deden zich voor in de omgeving van het gehucht „De Hees”, een

agrarisch landschap met gedeeltelijke akkerbouw (maïsteelt) doch grotendeels bestaande uit vochtige tot drassige weilanden, gesitueerd rond de Balkerbeek tussen Bocholt en Kaulille (kaart A).

Voor de exacte aanduiding van de waarnemingen maakte ik gebruik van de cartering die ook in de Limburgse Broedvogelatlas van J. Gabriëls gebezigd wordt (kaart B).

Daar we kunnen aannemen dat waarnemingen van Wulpen vanaf half februari tot de normale voorjaars trek mogen gerekend worden, worden alleen de waarnemingen van november '85 tot half februari '87 vermeld.

De eerste Wulpen hoorde ik op 16 november in kilometervak C73224 langs de rijksweg Bocholt - Kaulille.

Deze waarneming werd enkele dagen later (19 nov.) gevolgd door een winteroffensief met felle vorst en sneeuw.

Op 12 december volgde de 2de waarneming in vak C73221 langs het kanaal (1 ex).

Vervolgens werden volgende waarnemingen genoteerd:

23 december	C73224	roepende vogels
2 januari	C73223	7 ex.
	C73222	1 ex.
9 januari	C73241	8 ex.
10 januari	C73224	roepende vogels
11 januari	C73223	roepende vogels
6 februari	C73224	45 ex.
9 februari	C73223	roepende vogels
11 februari	C73223	roepende vogels
	C73224	3 ex.
13 februari	C73223	roepende vogels

Deze maanden gingen gepaard met afwisselende perioden van sneeuwval en vorst en mildere dagen met dooi en regen.

Winter 1986 - 1987

Ook in het winterhalfjaar '86-'87 werden er Wulpen waargenomen in het Limburgse. Deze waarnemingen situeerden zich evenwel weer in de Maasvallei, in Bocholt trof ik geen Wulpen meer aan.

Watervogeltellingen van het najaar

13 december 1986: 7 ex. langs de grindplas te Houbenhof.

21 december 1986: 3 ex. langs de grindplas te Houbenhof.

Voor de eerste maal hadden we Wulpen op onze watervogeltellingen langs de Maas.

Dank aan J. Gabriëls voor het aanvullen van de nota's. Eventuele reacties zijn steeds welkom bij de auteur.

J. Jacobs, Bosstraat 79, 3598 Bocholt.

Het landschap gevormd door de Hoge Mouw, het Koningsbos en de Hoge Bergen te Kasterlee

Ludo Meesters

Het Koningsbos - de Hoge Bergen is gelegen juist ten zuidwesten van de dorpskern van Kasterlee. Het wordt begrensd door de Lichtaartsebaan in het noorden, het dorpscentrum en de Geelsebaan in het oosten, de vallei van de Kleine Nete in het zuiden en de grens met de deelgemeente Lichtaart in het westen.

Het landschap maakt volledig deel uit van de heuvelrug die zich uitstrekt tussen Herentals en Kasterlee, een tweetal kilometer ten noorden van de Kleine Nete. De hoogte varieert van 20 tot 35 meter (de Hoge Mouw). Opvallend is de vrij steile helling (ongeveer 10 %) langs de zuidrand van het gebied (zie fig. 1).

Bodem en geologie

Volgens de bodemkaart (zie fig. 1) bestaat de noordelijke helft van het Koningsbos met de Hoge Mouw en de Hoge Bergen volledig uit duinen. In het zuiden van het Koningsbos ligt een zone van podzolachtige bodems met voornamelijk droge zandgronden met klei-zandsubstraat beginnend op geringe of matige diepte (20 tot 125 cm). Hierin vallen drie vlekken op met zeer droge tot matig natte zandgronden, stenige fase. Volgens Baeyens

(1975) gaat het hier om ijzer-glaucanietcomplexen die het resultaat zijn van een fossiele bodemvorming tijdens een periode met een warm klimaat. Hij geeft echter geen verdere precisering over die periode.

Van het westen van het Koningsbos tot aan het centrum van Lichtaart en het gehucht Hukkelbergen strekt zich tenslotte een zone van plaggenbodems uit (zandgronden met diepe antropogene humus A horizont), wat wijst op een eeuwenoud gebruik van plaggenmest. Dit gegeven stemt in elk geval overeen met de intekening op de historische kaarten van de Ferraris (ong. 1777), Vandermaelen (1854) en het Militair Cartografisch Instituut (1925) waarop landbouwzones overheersen.

De ondergrond van de Hoge Mouw, het Koningsbos en de Hoge Bergen (zie fig. 2 en 3) bestaat uit grijs, glauconietrijk Kasterliaan, een mariene afzetting van het Boven Mioceen (Tertiair). Volgens De Meuter en Laga (1976) gaat het hier om een Pliocene afzetting. Hierop rusten een dunne laag basisgrint (ongeveer 10 cm), vooral gevormd door kleine, witte kwartskeien met aanwezigheid van verkiezelde, oolithische kalksteenkeien, waarin de oolithen

Aardeweg naar Goor langs de zuidrand van het Koningsbos

Foto: L. Meesters

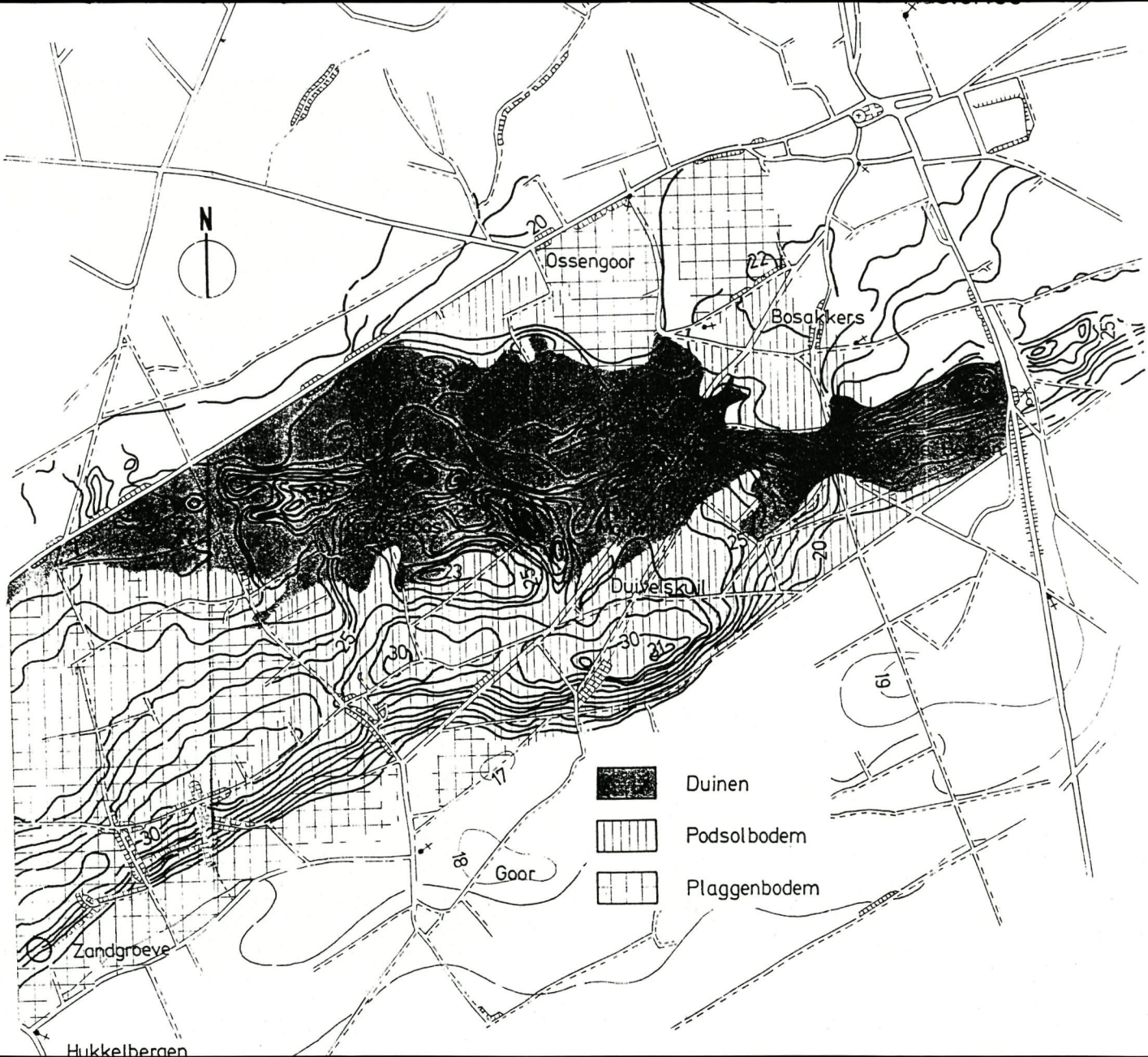

fig. 1 : Gekombineerde hypsometrische en vereenvoudigde bodemkaart (naar Baeyens, 1975).

HEUVEL VAN LICHTAART-KASTERLEE

Absolute hoogte
in meter

Gemiddelde korrel

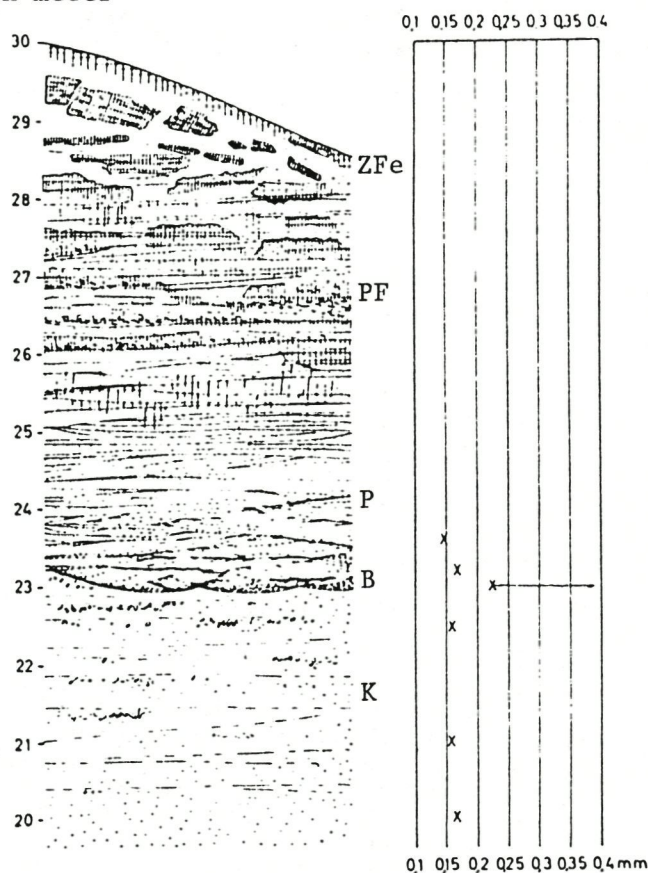

fig. 2: Profiel in de heuvel van Lichtaart-Kasterlee te Hukkelbergen (naar de Heinzelin, 1962).

ZFe = IJzerhoudende zandsteen
PF = Fossielhoudend Poederliaan
P = Poederliaan zand
B = Basisgrint
K = Kasterliaan zand

gemakkelijk te herkennen zijn als kleine, donkere puntjes. Dit basisgrint is het resultaat van een erosiefasie die volgde op het terugtrekken van de Mioceenzee. Grote bestanddelen werden toen aan de oppervlakte afgezet. De aanwezigheid van oölitische kalksteen kan, naar analogie met de Onx-grinten van de Maas, in verband gebracht worden met een continentale afzetting (= rivierafzetting) vanuit het zuiden.

Het basisgrint scheidt het Poederliaan van het Kasterliaan. Volgens Tavernier en de Heinzelin (1962) gaat het hier om een ijzer- en fossielhoudende mariene afzetting van een transgressie die zich over de Kempen en in oostelijke richting uitstreckte. Tavernier en de Heinzelin rekenen ze bij het Pleistoceen (Kwartair), terwijl De Meuter en Laga (1976) ze rekenen bij het Pliocene (Tertiair). Ze wordt algemeen beschouwd als een equivalent van het Merksemiaan. De onderste laag van deze afzetting is rijk aan klei- en leemlenzen.

Voornoemde fossielhoudende zanden, verdicht tot limoniet, zijn o.a. weer te vinden in de holle weg tussen Hukkelbergen en Lichtaart, nabij het kapelletje.

Het profiel in Hukkelbergen wordt vervolledigd met een pakket ijzerhoudende zandsteen waarvan de oorsprong moeilijk te bepalen is, daar waar Baeyens (1975) plaggenbodems situeert.

Tijdens het Pleistoceen (Kwartair) werden de oudere afzettingen bedekt met dekzand. Dit was enerzijds van niveo-eolische oorsprong, d.w.z. dat het gedurende de ijstijden (vnl. tijdens de Riss- of Saale-ijstijd) door krachtige winden van het glaciaire naar het periglaciaire gebied werd meegevoerd.

Anderzijds werd gedurende de warmere tussenijstijden ook fluviaal materiaal afgezet. Dit is te verklaren door het feit dat gedurende de tussenijstijden het zeepeil steeg (tot 4 meter boven het huidige peil), waardoor de erosiebasis van de Kleine Nete verhoogde en de

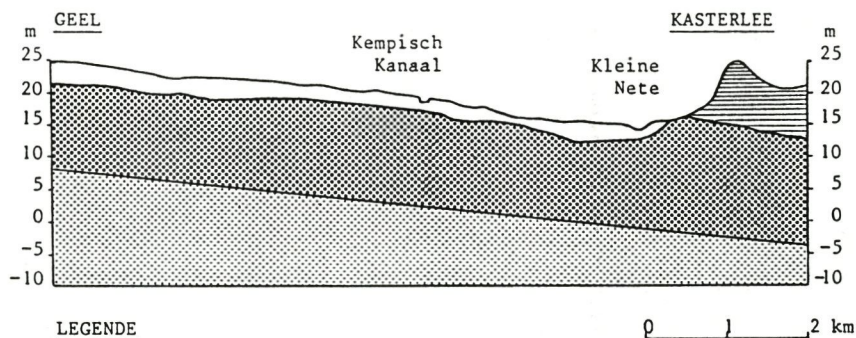
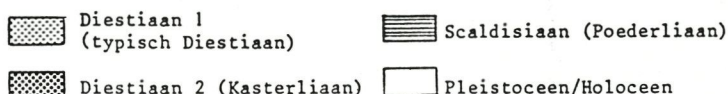

fig. 3: Geologisch profiel in de vallei van de Kleine Nete tussen Kasterlee en Geel (naar Halet, 1935).

stroomsnelheid en/of het debiet verlaagde. Aldus vormde de rivier haar eigen alluviale vlakte. Gedurende de ijsstijden, wanneer het zeepil daalde (tot 130 meter onder het huidige peil), sneedt de rivier zich dan dieper in haar eigen alluviale vlakte in, vooral tijdens de 'zomerperiode'.

Uit het beschikbare materiaal kan afgeleid worden dat dit pleistoceen materiaal (dekzand) weinig of niet werd afgezet op de tertiaire 'interfluviale rug' tussen de Rulloop en de Kleine Nete, die zich uitstrekt van Herentals tot Kasterlee.

Bij een proefboring ten noordoosten van de Hoge Mouw, nabij het tracé van de geplande expresweg rond Kasterlee (ongeveer 25 meter hoogte), bleek dat het Poederliaan zand met zandsteenfragmenten er bedekt was met een bijna 2 meter dik helder geelbruin duinzandpakket.

De duinen in het Koningsbos, met als meest bekende de 'Hoge Mouw', kunnen beschouwd worden als stuifzandduinen. Voor de vorming waren volgens Gullentops (1957) zeker een zandbron en plantengroei als hindernis voor het opstuivend zand noodzakelijk.

Gullentops situeert de geschikte plantengroei in het Laatglaciale landschap, meer bepaald na het Alleröd-interstadiaal (10000 tot 8000 jaar voor Christus). In de parktoendra van het Jong-Dryas tot in het begin van het Holoceen (10000 jaar geleden) vonden toen grote verstuivingen plaats.

Volgens Goossens werden de landduinen in de Kempen gevormd door materiaal (vnl. zand) afkomstig uit de Netevallei, dat werd opgestoven door de toen overheersende zuidwestenwinden in de koude en drogere Dryasperiodes van het Tardiglaciaal (laatste fase van de Würm- of Weichselijstijd).

Gedurende het Holoceen werden de duinen

langzaam vastgelegd. De toppen bleven het langst onderhevig aan verstuivingen, waardoor de hellingen verzwakten, en ook de regeneratie had een reële betekenis bij der herwerking van het duin.

Beheerd en bedreigd

Het landschap omvat het Provinciaal Domein 'de Hoge Mouw' (eigendom van het Provinciebestuur), 'de Hoge Bergen' (eigendom van het O.C.M.W.) en een aantal private percelen, waarvan sommige ingericht als weekendgrond. Sinds 1972 worden de gronden van de Provincie beheerd door de Dienst 'Groen, Waters en Bossen' van het Bestuur voor Landinrichting (AROL), het vroegere 'Waters en Bossen' van het Ministerie van Landbouw.

Het domein is nagenoeg volledig bebost, een kleine hectare heide en enkele duintoppen uitgezonderd.

De meeste bestanden bestaan uit Grove en Corsicaanse Den, respectievelijk aangeplant vanaf 1910 en 1930. De bestanden Amerikaanse Eik en Zomereik dateren hoofdzakelijk uit 1960, terwijl de weinige Beuken dateren van ongeveer de eeuwwisseling.

De struiklaag, als zij aanwezig is, wordt plaatselijk sterk gedomineerd door Amerikaanse Vogelkers, de zogenaamde 'bospest'. De kruidlaag is er vrij arm, met o.m. Adelaarsvaren, Smalle en Brede Stekelvaren, Pipestrootje, Reuzenzwenkgras, Tandjesgras, Hengel, Bosbes en Maagdenpalm.

De kapregeling van de Dienst Groen, Waters en Bossen kan beschouwd worden als een beheersplan en is hoofdzakelijk gericht op een geleidelijke uitbreiding van het Zomereikenbestand.

De gronden van het O.C.M.W. worden eveneens beheerd door Groen, Waters en Bossen,

maar dan in samenwerking met de plaatstelijke V.V.V.

Hier werd vorig jaar het project 'Kabouterberg' uitgewerkt: een duidelijk afgebakend wandelpad dat via trapjes leidt langsheen de door erosie aan de lucht blootgestelde wortels van Grove Den en Zomereik op de duintoppen, met in het noorden een vertellokaal voor groepen. Bij dit project werd nagenoeg volledig gebruik gemaakt van natuurlijke materialen, voornamelijk hout, en naast het wandelpad werden talrijke loofhoutgewassen met succes aan-geplant.

Het landschap gevormd door de Hoge Mouw, het Koningsbos en de Hoge Bergen wordt in zijn kern bedreigd door de geplande westelijke omleidingsweg rond Kasterlee, een onderdeel van de expresweg Turnhout-Aarschot.

Op het Gewestplan Turnhout (K.B. van 30 september 1977) werd hiervoor een reservatie- en erfdienstbaarheidsgebied ingetekend op ongeveer 300 meter ten oosten van de Hoge Mouw (zie figuur 4). Vanzelfsprekend zou de eventuele aanleg van deze viervaksaan een onomkeerbare vermindering van het stuifduin-complex betekenen.

'Openbaar nut' versus nationaal belang

Uiteraard kan de vraag gesteld worden welk in feite het openbaar nut is van de geplande viervaksweg rond Kasterlee.

De ontwerpers (Bestuur der Wegen) en de voorstanders (een aantal Kempische parlementairen en de I.O.K.) beweren dat het centrum van Kasterlee dringend moet ontlast worden van het drukke verkeer, gemiddeld zo'n 9000 voertuigen per dag in 1980. Dit cijfer is ondertussen wel iets opgelopen tot bijna 10000 voertuigen per etmaal — een algemeen verschijnsel door de daling van de olieprijs — maar ligt toch nog aanmerkelijk lager dan de norm voor economische rentabiliteit van viervakswegen (20000 voertuigen per etmaal). Bovendien wordt door de Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij der Kempen en de Kempische Kamer van Koophandel ook in vage termen gesproken over de 'ontsluiting' van de Kempen.

Volgens een aantal voorstanders, o.m. het Bestuur der Wegen, heeft het gewestplan een bindende kracht. Er wordt zelfs gewag gemaakt van planschade indien de werken niet

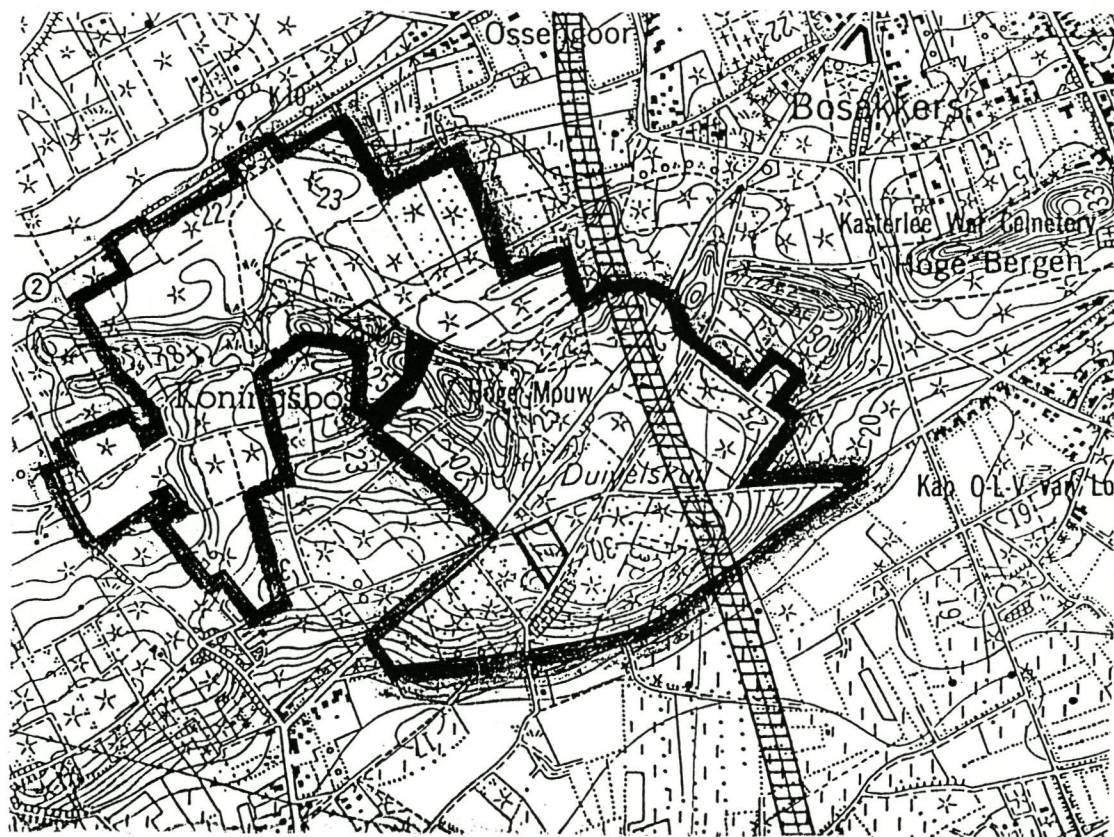

fig. 4: Afbakening van het landschap 'de Hoge Mouw, fase I: het Koningsbos' met intekening van het tracé van de expresweg.

uitgevoerd zouden worden.

Hierbij kunnen alleszins een aantal bedenkingen gemaakt worden...

Vooreerst bepaalt het Koninklijk Besluit betreffende de inrichting en toepassing van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen (K.B. van 28 december 1972, artikel 18) dat de reservatie- en erfdienstbaarheidsgebieden die gebieden zijn waar perken kunnen worden opgesteld aan de handelingen en werken, ten einde de nodige ruimte te reserveren voor de uitvoering van werken van openbaar nut, of om deze werken in stand te houden.

Op het gewestplan wordt ook niet aangegeven hoe de weg er kan komen: boven of onder de grond?

Ten tweede ligt sinds 1982 de bevoegdheid voor de ruimtelijke ordening in Vlaanderen bij een Vlaamse Gemeenschapsminister, nu de Heer J. Pede, terwijl deze bevoegdheid vroeger lag bij de Minister van Openbare Werken en zijn 'ondergeschikte' Staatssecretaris voor Streekeconomie en Ruimtelijke Ordening. Het spreekt ook voor zich dat vóór de gewestvorming, wanneer het 'Bestuur van de Stedebouw en de Ruimtelijke Ordening' nog ressorteerde onder het Ministerie van Openbare Werken, het Bestuur der Wegen meestal géén bouwvergunning vroeg voor de uitvoering van technische werken, ook al waren die vergunningsplichtig.

Ten derde werd op 26 februari jl. de rangschikkingsprocedure ingezet voor het landschap 'de Hoge Mouw', fase I: het Koningsbos, omwille van de wetenschappelijke (geologische) en de esthetische waarde, op initiatief van de Heer P. Dewael, Gemeenschapsminister van Cultuur.

Hierdoor werden voor een periode van negen maanden bijkomende beperkingen opgelegd aan de rechten van de eigenaars, waardoor het in principe verboden is om b.v. wegen aan te leggen in het landschap.

Op 16 maart jl. startten de werken aan de eerste sectie van de expresweg Turnhout-Aarschot, het traject Turnhout-Kasterlee. De bouwvergunning voor dit gedeelte werd afgeleverd door de Provinciale Directie Antwerpen van het Bestuur Ruimtelijke Ordening.

Om het aansluitingsconcept met de Lichaartsebaan, juist ten noorden van het Koningsbos, niet te compromitteren, werd door het Bestuur der Wegen besloten om deze werken voorlopig slechts uit te voeren tot op ongeveer 300 meter van de voornoemde rijksweg. De afbuiging naar Lichaart behoort dus nog tot de mogelijkheden en volgens plaatselijke bronnen zou een omleidingsweg naar Lichaart bijna één derde van het centrumgericht verkeer kunnen opvangen.

Stuifzand in de Hoge Mouw ter hoogte van het expresweg-tracé.
Foto: L. Meesters

De bal ligt nu duidelijk in het kamp van de Vlaamse Gemeenschap: bij Gemeenschapsminister J. Pede voor wat de bouwvergunning van de tweede sectie van de expresweg (Kasterlee-Geel) betreft en bij Gemeenschapsminister P. Dewael voor wat de (definitieve) rangschikking van 'de Hoge Mouw' betreft.

De hamvraag die zich hierbij opdringt luidt als volgt: weegt het zogenaamd openbaar nut van de expresweg wel op tegen het nationaal (wetenschappelijke en esthetisch) en regionaal (toeristisch) belang van het landschap? Een milieu-effectrapport en een kosten-batenanalyse zouden alleszins enige opheldering kunnen brengen...

Bibliografie

- Baeyens L., *Bodemkaart van België*: kaartblad van Kasterlee 30E en verklarende tekst bij het kaartblad, Gent, Centrum voor Bodemkartering, 1975.
- de Heinzelin J., Excursions, in *Mémoires de la Société Belge de Géologie, de Paléontologie et d'Hydrologie*, Série IN-8°-N°6, Symposium sur la stratigraphie du Néogène nordique (Gent, 1961), Brussel, 1962, pp. 216-217.
- De Meuter F.J. & Laga P.G., Lithostratigraphy and biostratigraphy based on Benthonic foraminifera of the Néogène deposits of Northern Belgium, in *Bull. Belg. Ver. Geologie*, V 85, deel 4, Brussel, 1976, pp. 133-154.
- Goossens D., *Inleiding tot de geologie en de geomorfologie van België*, Enschede, van den Berg, 1984.
- Gullentops F., Quelques phénomènes géomorphologiques depuis le Pléni-Wurm, in *Bull. Soc. Belge de Géologie, de Paléontologie et d'Hydrologie*, V 66, Leuven, 1957, pp. 86-91.
- Halet F., A propos des formations dites Casterliennes des environs d'Hérenthals en Campine, in *Bull. Soc. Belge de Géologie*, t.XLV, 1935.
- Tavernier R. & de Heinzelin J., Introduction au Néogène de la Belgique, in *Mémoires de la Société Belge de Géologie, de Paléontologie et d'Hydrologie*, Série IN-8°-N° 6, Symposium sur la stratigraphie du Néogène nordique (Gent, 1961), Brussel, 1962, pp. 7-28.

L. Meesters, Doelenstraat 44, 2440 Geel

Teveel netheid in tuin en plantsoen is niets voor vlinders

F.A. Bink

Voor het „in huis halen” van vlinders is meer nodig dan het enkel aanplanten van buddlejastruiken. Bloemenhoning is nodig voor de voeding van vlinders, maar het is slechts als water en brood voor ze. Ook vlinders kunnen daarvan allèen niet leven. De vlinders zelf hebben hun liefdesleven en hun zorg voor hun nakomelingen. Die beginnen hun leven als rups en iedere soort leeft op een specifieke manier. De vlinderwereld kenmerkt zich door ordening en specialisaties, iedere soort oefent zijn eigen 'ambacht' uit.

Voor het uitoefenen van het 'ambacht' is nodig dat de wereld geordend is en voor de vlinder logisch in elkaar zit.

De mens die tuinen en plantsoenen aanlegt en wegbermen onderhoudt, bindt daarmee de strijd aan tegen de ordening die er van nature was of komt, doch die hij als chaos ervaart. Helaas leidt dit weer tot een ordening die de vlinders verdrijft. Als de mens ze terug wil hebben, moet hij aan de eisen van de vlinders tegemoet komen: de geplande chaos.

De bespreekbaarheid van een groep plante- of diersoorten hangt sterk af van de waardering die zij genieten bij het publiek, maar bovenal van de levenswijze: wat hebben die plante- en diersoorten ons te vertellen? Bij dagvlinders komt als bijzonderheid van hun levenswijze naar voren de manier waarop ze hun milieus opdelen en hun levensritme daaraan aanpassen.

In het jeugdstadium, wanneer de dagvlinder als rups van bladeren leeft, moet de vreetperiode nauwkeurig samenvallen met de tijd

van het jaar waarin deze bladeren de hoogste voedingswaarde bezitten. Voor bladetende insecten is het niet zo dat er eten is zolang er maar blaadjes aan de bomen zitten. Het beeld dat we hebben van de grote grazers als koe, paard of schaap, betreft een uitzondering in de natuur. Zij kunnen in leven blijven van gras dat lang niet het hele jaar even voedzaam is, dankzij hun gespecialiseerde spijsvertering, waarbij micro-organismen een rol spelen. Bij de minder hoog ontwikkelde planteneters moet dit probleem anders worden opgelost, met name door een preciese gelijkloop (synchronisatie) van de eigen ontwikkeling met de groei van de voedselplanten.

Afweermechanismen van velerlei aard

In de loop der evolutie hebben planten al zo lang aan de vraat door planteneters bloot gestaan dat allerlei typen afweermechanismen zijn ontwikkeld. Stekels en sterke beharing zijn zichtbare afweermechanismen van planten. De onzichtbare zijn de aanwezigheid van giftige, viessmakende en vraatremmende stoffen in de bladeren.

Verder is bij vele plantesoorten een methode ontwikkeld om te 'ontsnappen' aan vraat door de voedingswaarde zó laag te houden dat de plant ongeschikt is als voedingsbron. Alleen in de periode dat de plant snel groeit, moet deze hogere gehalten aan eiwitten bevatten om zijn eigen levensverrichtingen te kunnen uitvoeren. In het algemeen geldt dat planten gedurende een korte tijd in het voorjaar en de zomer hoge

Kleine Vos

foto: J. van Osch

Dagpauwoog

foto: R. van Beek

voedingswaarden hebben en dat die vervolgens afneemt en er afweerstoffen worden ontwikkeld. Dit is de belangrijkste reden waarom er in het algemeen zo weinig van de planten wordt gegeten door de duizenden soorten plantenetende insecten die hier op de loer liggen. Het optreden van een rupsenplaag is een ongelukje en komt normaal zelden voor. Wanneer ze herhaaldelijk optreden, is er iets fout in het systeem.

Voedselspecialisten

In de insectenwereld ziet men een specialisatie optreden naar soort plant, het tijdstip waarop een plant wordt gegeten en de wijze waarop naar de plant wordt gezocht. Met verwijzing naar de taakverdeling binnen de menselijke samenleving, kan worden gesteld dat iedere soort zijn eigen 'ambacht' uitoefent in de natuur. In navolging van het spraakgebruik in

en gaan verpoppen. De IJsvogelvinder is er een van dit ambacht.

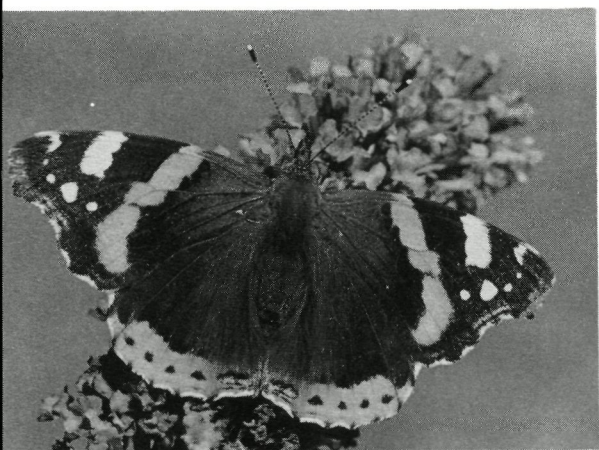
Vele soorten uit het gilde der boombladeters lossen die probleem radicaal op door als ei te overwinteren en pas uit te komen wanneer het geschikte voedsel voorradig is.

Kruideters

Het gilde der kruideters is erg complex, omdat iedere kruidsoort zijn eigen specifieke groeicyclus heeft, die niet eenduidig met de jaar-cyclus in verband te brengen is. De soorten met het ambacht 'brandneteeters' komen straks aan de orde.

Graseters

Het gilde der graseters staat voor het probleem dat grassen in het algemeen een weinig geschikte voedingsbron zijn, als gevolg waar-

Atalanta

foto: J. van Osch

de Engelstalige vakliteratuur, kunnen soortgroepen met verwante 'ambachten' tot 'gilden' worden gerekend.

Terugkerende tot de dagvlinders, kan men spreken van het gilde der boombladeters (15 % van de soorten), der kruideters (59 %) en de graseters (26 %).

Boombladeters

Het gilde der boombladeters, waarvan de rupsjes in de zomer worden geboren, begint met een moeilijk bestaan in een periode dat boomblad een lage voedingswaarde heeft en veel afweerstoffen bevat. Bijgevolg kunnen de rupsjes maar zeer matig groeien. Deze soorten overwinteren als kleine rups. In het voorjaar lopen ze snel hun achterstand in doordat de uitlopende bomen dan een ideale voedingsbron zijn. Tegen de tijd dat het blad zijn voedingswaarde vermindert, zijn ze volgroeid

Landkaartje

foto: R. van Beek

van de rupsen slechts langzaam kunnen groeien. Grassen vertonen bovendien een uitgesproken jaarritme in hun groei.

De grassen van heide en duinen hebben een heel ander groeiritme dan de grassen van vruchtbare en vochtige standplaatsen met als gevolg dat de verschillende soorten uit het gilde der graseters sterk standplaatsgebonden zijn. Zij zijn kwetsbaar voor alle factoren die het groeiritme van de grassen beïnvloeden zoals maaien, bemesten en veranderen van de grondwaterstand.

Kiezen en opsporen van de waardplant

De 'gildebreeders' vertonen verschillende specialisaties in de wijze van zoeken naar hun waardplant. De ene soort is uiterst precies en kiest alleen een plant van een bepaalde grootte en die in een bepaalde situatie groeit. Zo legt bijvoorbeeld de in het bos levende

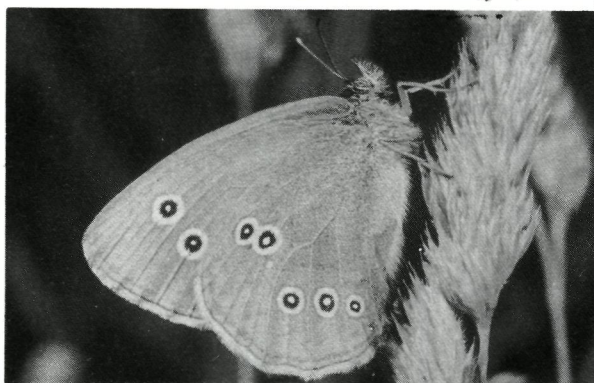
Kleine IJsvogelvlieder

foto: F. Bink

IJsvogelvlieder alleen eieren op lage kamperfoeliestruiken in de schaduw. Een andere soort neemt het niet zo nauw, kiest alleen de soort vegetatie uit en laat zijn eitjes gewoon op de grond vallen, zoals het op het gras levende Koevinkje.

Verder zijn de 'gildebreeders' in het vlinderstadium onderling sterk verschillend in de fysieke mogelijkheden om te vliegen, om ongunstige weersomstandigheden te verdragen en om zich te oriënteren in het landschap. De grootste tegenstelling is te zien bij de echte thuisblijvers, de bos- of moerasbewoners en de trekvlinders. De thuisblijvers zijn in fysiek opzicht als vlinder nogal kwetsbaar en kunnen alleen goed de weg vinden in het gebied waar ze geboren zijn. Trekvlinders daarentegen kunnen ongelooflijke prestaties leveren en zijn goed in staat om zich in grootschalige landschapssituaties te oriënteren. De Atalanta is een voorbeeld van een trekvlinder die de kille winter ontvlucht door in september naar het Middellandse-zeegebied te trekken. De nakomelingen van deze vlinders vliegen in mei-juni van het volgend jaar weer noordwaarts, waar ze de plekjes met fris groeiende brandnetels opsporen om er eieren af te zetten. In de zomer kunnen ze in het Middellandse-zeegebied niet terecht, omdat daar de brandnetels bovengronds afsterven door de hitte en de droogte.

De mogelijkheid tot trekken bepaalt in sterke mate de milieutypen die de soorten kunnen bewonen. De soorten die in dit opzicht veel presteren, kunnen de wijde omgeving afzoeken naar de beste plekjes voor de voeding van rups of vlinder. Dat de geschiktheid van de plekjes slechts kort kan duren, deert hen niet. Als de tijdsduur maar net lang genoeg is om er een bepaalde levensfase te voltooien, is de plek bruikbaar. Zodra de plek ongeschikt wordt, vliegen de vlinders verder op zoek naar nieuwe. De soorten die dit presteren zijn onder

Koevinkje

foto: F. Bink

meer Groot Koolwitje, Knollewitje, Atalanta, Kleine Vos, Dagpauwoog en het Citroentje. Dit zijn de vlindersoorten die wij kennen als de bezoekers van onze tuinen in de zomer. Ze overwinteren als pop (de koolwitjes) of als volwassen vlinder (de overige soorten), en maken twee à drie generaties per jaar (met uitzondering van het Citroentje).

Het zijn de soorten die door vele mensen als esthetisch waardevolle schepsels worden beschouwd en die boeiend zijn door de uitzonderlijke prestaties die ze leveren. Diegenen echter die in hun tuin kool verbouwen en in de nazomer de koolplanten zien verdwijnen onder de vraatzucht van de koolrupsen, zullen enigszins andere gedachten koesteren ten opzichte van de koolwitjes.

Ambacht brandneteleten

Bijzondere aandacht verdienen de soorten uit het gilde der kruideneters die het 'ambacht' van brandneteleten uitoefenen. De brandnetel is een hoogwaardige voedingsbron in de periode van snelle groei, een periode die zes à tien weken duurt. De rupsen die dan op de brandnetel leven, kunnen snel groeien. Ze zijn in drie tot vijf weken volgroeid. In de voorzomer zijn alle brandnetels in volle groei; in de zomer alleen de brandnetels die een keer zijn afgemaaid of die op koele, vochtige plekken groeien.

Brandnetels groeiden vroeger niet zomaar in het wilde weg, maar op bepaalde plaatsen: in aanspoelsel langs rivieren, langs bosranden, op open plekken in het bos en bij boerenhoeven. De brandnetel is van huis uit een bos- en zoomplant. De mens heeft vele nieuwe milieus geschapen waar brandnetels kunnen gedijen, zoals de overbemeste, verwaarloosde graslanden, waarin grote oppervlakten brandnetels kunnen voorkomen, of plaatsen waar afval is gedeponeerd.

De dagvlindersoorten die de brandnetel als voedingsplant benutten zijn: Kleine Vos, Dagpauwoog, Atalanta, Landkaartje en Gehakkelde Aurelia. Deze laatste heeft meer plantesoorten op de menukaart staan. Tussen de vlindersoorten treedt geen concurrentie op. Als ambachtslieden van hetzelfde gilde is hun taak netjes verdeeld, ieder heeft zijn eigen specialisme. De taakverdeling is geregeld in de keuze van de verschillende groeiplaatsen en het aantal eitjes dat per keer wordt gelegd.

De Kleine Vos kiest brandnetels in het open veld, dus in de vroegere situatie langs rivieren en bij mesthoven van kleine dorpen. Tegenwoordig maakt de Kleine Vos vooral gebruik van brandnetels die in de wegbermen en langs de slootkanten en spoordijken groeien. De Dagpauwoog geeft de voorkeur aan iets koelere en vochtigere plekken, dus brandnetels langs bosranden en in ruigten langs wateren. De twee soorten leggen 200 tot 300 eitjes op één plant. Om al die rupsen te kunnen voeden, moet er een flinke pluk brandnetels van enkele vierkante meters groeien. Het Landkaartje legt 30 tot 100 eitjes, en een klein plukje brandnetels is dan voldoende. De Atalanta en de Gehakkelde Aurelia kiezen brandnetels in zoom-situaties, dus langs bosranden en dijken. Ze leggen één ei per keer en daarom zijn een paar planten al voldoende.

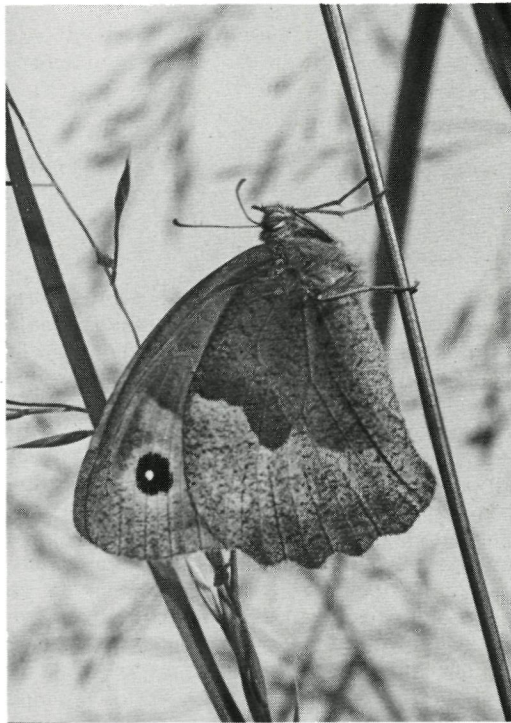
Logische en onlogische groeiplaatsen

Om zulke groeiplaatsen op te sporen, moeten er verschillen in gedrag van de vlinder zijn en de manier waarop zij zich in het veld oriënteren. De fabuleuze Atalanta reist het hele land af en legt op ieder geschikt plekje enkele eitjes. De Kleine Vos zwerft over het open veld en volgt lijnvormige landschapselementen, zoals wegen, dijken en waterlopen, totdat hij een plek met brandnetels ontdekt. De Dagpauwoog volgt hem hierin, maar koerst meer op bosranden aan. Het Landkaartje en de Gehakkelde Aurelia doen het wat bescheidener en verliezen niet graag het visuele contact met een bosrand. Bosranden in deze zin kunnen ook boom- en struikgroepen in plantsoenen zijn. De overdadige begroeiingen van brandnetels in sommige weilanden en vuilstorten worden door geen van deze soorten op prijs gesteld. De plekken zijn onlogisch en chaotisch voor hen. Deze vlinders hebben ieder hun eigen wijze van zoeken naar groeiplaatsen en die stoelt op een vroegere logische samenhang van landschap en brandnetelgroeiplaatsen. De brandnetel in de wegberm en aan de slootkant past in het zoekbeeld van de Kleine Vos en Dagpauwoog, maar een brandnetelzee in een willekeurig weiland niet.

Wijfje Bruin Zandoogje

foto: RIN

Mannetje Vuurvlinder

foto: J. van Osch

Potentiële tuinvlinders en hun lokbaarheid

- *** bezoekt de tuin als er geschikte bloemen zijn
- ** kan in de tuin leven als deze daarvoor ingericht is
- * kan in de tuin leven als deze daarvoor speciaal ingericht is en de ligging gunstig is.

STRUIKETERS

Citroenvlinder	<i>Gonepteryx rhamni</i>	***
Zilverblauwtje	<i>Celastrina argiolus</i>	**
Sleedoornpage	<i>Thecla betulae</i>	* (regionaal)

KRUIDETERS

Atalanta	<i>Vanessa atalanta</i>	***
Kleine Vos	<i>Aglais urticae</i>	***
Dagpauwoog	<i>Inachis io</i>	***
Landkaartje	<i>Araschnia levana</i>	**
Gehakkelde Aurelia	<i>Polygonia c-album</i>	**
Groot koolwitje	<i>Pieris brassicae</i>	***
Knollewitje	<i>Artogeia rapae</i>	***
Klein Geaderd Witje	<i>Artogeia napi</i>	***
Oranjetipje	<i>Anthocharis cardamines</i>	*
Oranje Luzernevlinder	<i>Colias crocea</i>	* (in warme zomers)
Koninginnepage	<i>Papilio machaon</i>	* (in warme zomers)
Vuurvlindertje	<i>Lycaena phlaeas</i>	*
Icarusblauwtje	<i>Polyommatus icarus</i>	*
Bruin Blauwtje	<i>Aricia agestis</i>	* (regionaal)

GRASETERS

Argusvlinder	<i>Lasiommata megera</i>	**
Hooibeestje	<i>Coenonympha pamphilus</i>	**
Koevinkje	<i>Aphantopus hyperantus</i>	*
Bruin Zandoogje	<i>Maniola jurtina</i>	*
Oranje Zandoogje	<i>Pyronia tithonus</i>	* (regionaal)
Bont Zandoogje	<i>Pararge aegeria</i>	*
Groot Dikkopje	<i>Ochlodes venata</i>	*
Zwartsprietdikkopje	<i>Thymelicus lineola</i>	*
Geelsprietdikkopje	<i>Thymelicus sylvestris</i>	* (regionaal)

Overgeleverd aan het beheer

De Kleine Vossen en Dagpauwogen die in de zomer de bloemen van onze tuinen komen bezoeken, zijn tegenwoordig voor een groot deel afhankelijk van weg-, berm- en sloot-beheerders die de brandnetels als onkruid tolereren en door hun maaibeheer ervoor zorgen dat er in de zomer en nazomer weer jonge brandnetels zijn als voedselbron voor de tweede generatie, en in warme zomers voor een derde generatie. Een groeiplaats van de brandnetel moet dan niet als slordig beheer worden opgevat, maar als een 'geplande chaos' ter versterking van de natuurfunctie. Eenzelfde verhaal geldt voor een van de beste nectarplanten die de vlinders tot voeding dienen, de Akkerdistel. Hier en daar een plukje Akkerdistel doet wonderen voor de insektenfauna. Grote oppervlakten Akkerdistel, die een

gruwel zijn voor de boer, kunnen alleen profijtelijk zijn voor de bijen van de imkers.

Landschap moet logisch in elkaar zitten

Uit het gilde van de kruideneters zijn de treklustige, brandneteletende 'ambachtslieden', gelicht omdat dat algemeen voorkomende soorten zijn. De landschapsecologische relaties spelen zich bij deze soorten af op een zeer grote schaal. De plekken waar de rupsen zich ontwikkelen, waar de vlinders foerageren en waar wordt overwinterd, kunnen vele kilometers van elkaar zijn verwijderd. Bij de soorten die niet over zo'n goed trek- en oriëntatievermogen beschikken, moeten al deze levensverrichtingen in een veel nauwer begrensde gebied mogelijk zijn.

De boombladeters en graseters bestaan voor het grootste deel uit soorten die binnen een

Knollewitje

foto: R. van Beek

oppervlak van enkele hectaren alles moeten kunnen vinden wat zij nodig hebben. Maar ook dan blijft onverlet dat de meeste soorten een bepaalde wijze van terreinoriëntatie hebben bij het zoeken naar voedselbronnen, en voor een aantal soorten ook bij het zoeken naar partners. Het landschap moet voor hen logisch in elkaar zitten. De meeste dagvlinders houden van het grasland in combinatie met bosranden, waar op de scheiding tussen grasland en bos een zone voorkomt met een ruige begroeiing van hoogopschietende kruiden, de zoom.

Geplande chaos

Opmerkelijk is dat ook de mens dit landschapstype waardeert. Gazons, borders en struwelen met boomgroepen zijn de basiselementen in de tuinarchitectuur. Maar diezelfde mens maakt het, met zijn zin voor netheid, weer net zo dat het milieu onleefbaar wordt voor de meeste soorten dagvlinders. Wil hij aan kleinschalig opererende dagvlindersoorten een overlevingskans geven, dan moet hij zijn netheidszin herzien en meer 'chaos' toelaten op de juiste plaatsen. Dat wordt dan de 'geplande chaos'. Voor een achttiental dagvlindersoorten zou daarmee een woon-

gebied in deze sfeer gerealiseerd kunnen worden. De dagvlinderfauna waar het publiek meê in aanraking komt, kan dan stijgen van zo'n acht tot ongeveer vijftintig soorten.

'Geplande chaos' betekent dat tuinen, parken en wegbermen er wat rommeliger gaan uitzien. Maar even vast en zeker brengt een beheer dat tot een toename van de dagvlinderfauna met meer kruideneters en graseters leidt, tevens met zich mee een toename van andere insektensoorten en van vogelsoorten. Hoe een en ander in de praktijk moet worden gerealiseerd, is een onderwerp dat thans in studie is.

F.A. Bink, RIN, Leersum (NI.)

ZOEKERTJES

Te koop wegens dubbel gebruik: Eschenbach - binoculair boven- en onderverlichting, vergroting 20x, mogelijk uit te breiden tot 120x, beeldbreedte 10 mm bij 20x, 5 jaar oud. Prijs: 15.000 fr.

Geysels Dirk, Stwg. op Ravels 26 - 2360 Oud-Turnhout, tel. 014/65 50 72.

Te koop: Buffon, *Oiseaux*, 2 dln., Parijs, Pillot, 1837. Prijs: overeen te komen. Van Burm, tel. 091/22 41 88.

Een bloemrijke berm te Sint-Lievens-Houtem

Walter De Pauw

Beschrijving

Vooreerst een korte beschrijving van de ligging van de gemeente. Sint-Lievens-Houtem ligt aan de rand van het Land van Rode en de Vlaamse Ardennen, meer gepreciseerd, zo wat 20 km. ten zuidoosten van Gent en 8 km ten noorden van Zottegem. Ten zuiden van de gemeente verheft zich een heuvelrij die de scheiding uitmaakt van het stroomgebied van Schelde en Dender. De besproken berm ligt langs een landelijke aardeweg in dit heuvelgebied. De kadastrale benaming is „Hauthem Heedt”. Het toponym „Heedt” betekent heide voor de gemeenschappelijke kudde en „Hauthem Heedt”: gemeenschappelijke graasheide van Houtem (1).

De aardeweg ligt op de grensscheiding van de gemeenten Sint-Lievens-Houtem en Hillegem (fusie Herzele) en maakt deel uit van de oude Romeinse heirweg die Rijsel met Tongeren verbond. Ook het V.T.B.-wandelpad volgt gedeeltelijk deze weg.

Gegevens op de stafkaart: kaartblad E 3, uurhok 15, kilometerhok 11. De totale lengte van de berm bedraagt ongeveer 450 m. Dit traject inventariseerde ik een tiental keren in de loop van de jaren 1985 en 1986. De hoogteligging is circa 80 m boven de zeespiegel. In de omgeving wordt aan akkerbouw gedaan en liggen er weiden. De berm wordt voor een groot deel door de zuiderzon be-

Het gearceerde Venndiagram duidt de ligging van de besproken berm aan.

Knautia of Beemdtkroon

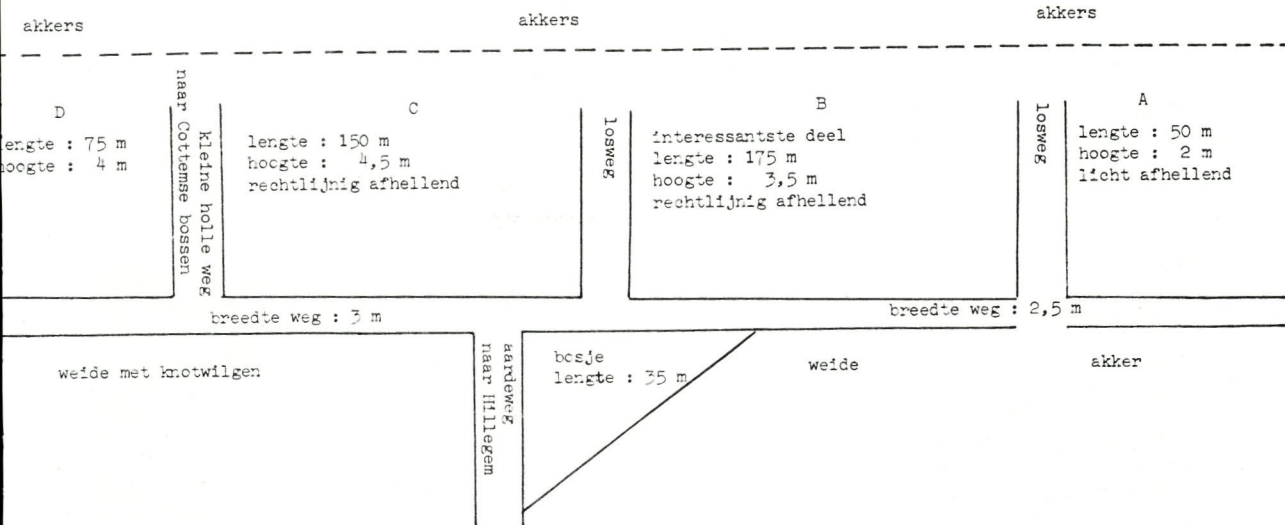
foto: W. De Pauw

schenen: aan de ene zijde is er ten dele halfschaduw daar waar aan de overzijde van de weg bomen groeien. De hoogte van de berm schommelt tussen 3 en 5 m terwijl het profiel grotendeels lichthellend of rechtlijnig is. De bovenlaag bestaat hoofdzakelijk uit een heterogene zandleemgrond (zandige klei en zand). Deze grondsoort heeft destijds flink weerstand geboden aan de erosie, ze bevat immer ijzerrijke limonietzandsteen, daterend uit het Diestiaan, zoals de getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen (2). Voornoemde erosie, ontstaan door het terugtrekken van de zee tijdens de ijstijden, gaf meteen in grote trekken gestalte aan het huidige heuvelachtige reliëf. Het voorkomen van planten als Knautia, Wilde Tijn, Echt Bitterkruid en Agrimonie wijst bovendien op de aanwezigheid van kalkelementen in de bovenlaag.

Natuurwaarde

Op de geciteerde berm is een rijke vegetatie aanwezig. Determinatie leverde een honderdtal soorten hogere planten op; alleen de meest interessante soorten worden vermeld en besproken. De meest dominante planten zijn: Avondkoekoeksbloem, de grote witte bloemen treffen we hier vaak in roze vorm aan. Ook Knautia komt nog vrij algemeen voor op de droogste delen van de berm. Er even aan herinneren dat door tabaksdamp over de bloem te blazen een verkleuring plaatsvindt

van lila tot groen, vandaar de naam Tabaksbloem die soms aan deze plant gegeven wordt. Ook Akkerkool, Valse Salie en Akkerwinde bloeien er talrijk. Minder algemeen vinden we er nog: Veldthyrus, Vlasleuwebek en Korenbloem. Zeldzaam tot zeer zeldzaam voorkomend zijn: Grote Wilde Tijm, Hoenderbeet en Knopig Helmkruid. Sporadisch vonden we er een paar exemplaren van de Breedbladige Wespenorchis. Opmerkelijk is het voorkomen van een voor de streek zeldzame plant nl. het Echt Bitterkruid. Van dit lid van de composietenfamilie met zijn goudgele bloemhoofdjes in schermvormige trossen troffen we enkele tientallen planten in bloei aan. Vermelden we nog dat in een tegenoverliggende weide in de maand mei honderden exemplaren van de Gewone Vogelmelk in bloei te bewonderen zijn. Ook vond ik vorig jaar een dozijn exemplaar van de voor onze streek zeldzame Akkerboterbloem. Op zonnige dagen wemelt het er van diverse insecten o.a.: de Penseelkever is er talrijk waar te nemen en vele vlindersoorten.

Beheer

Aan specifiek maaibeheer wordt niet gedaan; weliswaar worden in de nazomer de weelderig groeiende grassen en bramen oppervlakkig afgebrand door de landbouwers, wat naar mijn mening enig gunstig effect op de aanwezige plantengroei uitoefent. Sproeistoffen worden op de bermvegetatie niet gebruikt, wat eveneens positief mag genoemd worden. Ideaal ware een maaibeurt uit te voeren eind augustus — de meeste planten zijn dan reeds uitgebloeid — dit om de overvloedige grasgroei te beperken en verschraling van de bodem in de hand te werken om zo een grotere groei-kans te geven aan plantesoorten van meer schrale bodems.

Bibliografie

- (1) Van Der Kelen I. Maandblad nr. 4/1986 uitg. Darcos (Dienst Archeologie en Oudheidkunde te Sint-Lievens-Houtem).
- (2) Van Der Kelen I. „Het Landschap in Sint-Lievens-Houtem”. Brochure Darcos 1986/1.

W. De Pauw, Kapellekouterstraat 40,
9520 Sint-Lievens-Houtem.

jynx natuurexploratie

TRC Vergunning A1138

Reisleiders: Guy ROBBRECHT
Marc VAN BEIRS

PROGRAMMA 1988

April

Roofvogels in ESTREMADURA, Spanje
(8 dagen)
In samenwerking met het F.I.R.

Juni

Het oerwoud en de moerassen van
POLEN (10 dagen)

Juli

De overstromingswouden van
YUGOSLAVIE (10 dagen)

Juli

Zeevogelkolonies in SCHOTLAND
(14 dagen)

Augustus

De tropische vogelwereld van
VENEZUELA (21 dagen)

September

Tussen de Eleonora's Valken van
MALLORCA (8 dagen)

Inlichtingen:

Guy ROBBRECHT 052/30 10 36
Marc VAN BEIRS 091/22 41 48

advertentie

Voor u gesprokkeld

— Ondanks alle beloften is op 20 april j.l. op Cyprus de lentejacht in alle geweld losgebarsten; Vale Gierzwaluw, Koekoek en verschillende huisduiven werden voor de ogen van verbijsterde Westeuropese ornithologen neergeknald.

— Ook in de Westduitse Noordzee komen meer en meer watervogels om door weggegoorpen, verloren of achtergelaten lijnen van vissers, plasticmateriaal, plasticdraad van netten en inpakmateriaal voor bierblikjes. Dodelijke slachtoffers waren o.a. 2 Futen, 4 Drieteenmeeuwen, 13 Jan van Genten, 5 Eiders, 4 Mantel- en 8 Zilvermeeuwen.

— Grutto's die vroeg in het jaar geboren zijn, kunnen reeds in hun 2de jaar geslachtsrijp zijn.

— Nestbomen van Zweedse Zeearenden aan de Baltische Zee moeten minstens 92 jaar oud zijn; Laplandse vogels maken hun nest in nog oudere bomen: tussen 128 en 506 jaar wat een gemiddelde ouderdom oplevert van 350 jaar. Conclusie: de Zeearend wordt de eerste honderd jaar geen broedvogel van het Zwin.

— De 11 leden van het Britse homologatiecomité hebben hun favoriete vogelgids aangeguid. Voor het gebruik in Groot-Brittannië vinden ze „The Shell Guide to the Birds of Britain and Ireland” van Ferguson-Lees, Willis & Sharrock de beste koop; voor waarnemingen in Europa vinden ze „A Field Guide to the Birds of Britain and Europe” van Peterson, Mountfort & Hollom de meest-geschiede gids.

— De 5de druk van „Birds of the West Indies” is verschenen; auteur van het boek is ene James Bond.

— Invasies van de Middelste Jager komen om de 100 jaar voor: de recentste golf was in het najaar van 1985, de vorige in 1879.

— Eenden gewinnen aan windsurfers maar het eerste menselijke „optreden” brengt toch schrikreacties en opvliegen met zich mee.

— Watersnip, Oeverloper en Bosruiter „ver-

stijven” bij het verschijnen van een jagende roofvogel die hun leven in gevaar kan brengen zoals Sperwer en Smelleken. Een Wilde Eend met haar jongen had hetzelfde gedrag maar dan voor een naderende wandelaar.

— Eerstejaars Grutto die in Nederland geboren zijn hebben een complex trekpatroon: stapsgewijs wordt er langs de kusten van Frankrijk, Portugal en Spanje naar Marokko getrokken. Daarna gaan ze in één vlucht over de Sahara naar Senegal of Guinee-Bissau. Op het einde van de winter vliegen vele oostwaarts naar de Nigerbinnendelta in Mali om daar in hun 2de levensjaar te overzomeren en er ook te overwinteren. In het voorjaar van hun derde levensjaar trekken ze via Noord-Afrika en Italië naar Nederland om er voor het eerst te broeden. Na het broeden wordt er in één ruk, meer dan 2.000 kilometer, naar Marokko getrokken en wat later, weer in één keer van Marokko naar Senegal. Dit trekpatroon herhaalt zich dan in latere jaren en wordt door de overgrote meerderheid van de Nederlandse populatie gevolgd.

— De uitspraak van Brigitte Bardot dat ze „haar schoonheid en jeugd aan de mannen heeft gegeven en nu haar wijsheid en ervaring, — het beste van haarzelf — aan de dieren” heeft de deftige kolommen van British Birds gehaald; ter illustratie werd een leuke foto van B.B., in juveniel prachtkleed, gepubliceerd.

Bronnen: British Birds 80/9, De Giervalk 76/1, Grasduinen 1987/8, Grüne Mappe 1986 Schleswig-Holstein

Rogier De Fraine

De autonome Gemeenschap van Asturië (Spanje) heeft onlangs een aantal normen vastgesteld die een gevaar vormen voor de overlevingskansen van de laatste populatie wilde beren in West-Europa. Zo'n 100 Bruine Beren leven nog in de Cantabrische bergen, waar natuurbeschermingsverenigingen een „Beren-Project” hebben gestart. Daartoe hebben ze een fonds in 't leven geroepen waaruit

de schade wordt vergoed die door de beren is veroorzaakt. Op het ogenblik zijn deze uitkeringen stopgezet om de veeteelt in de bergen te saneren. En dat kan ertoe leiden dat de veehouders hun problemen direct met de beren gaan regelen en ze uitroeien.

— Op lange termijn vormt de herbebossing de voornaamste bedreiging voor de Steenarend in Groot-Brittannië: aldus de conclusie van een vierjarig onderzoek naar de gevolgen voor *Aquila chrysaetos* van een verandering in de bestemming van het land. De meeste Steenarenden leven in de Schotse Hooglanden, bijna 420 paren; met uitzondering van Spanje en de landen in het hoge Noorden herbergt Groot-Brittannië de omvangrijkste populatie in West-Europa.

(Uit de nieuwsbrief 87/6 van de Raad van Europa)

— De laatste in het wild levende Californische Condor werd in april 1987 gevangen en naar de dierentuin van San Diego overgebracht. Dit besluit werd genomen, omdat de condorpopulatie, ondanks alle beschermingsmaatregelen, in 3 maanden was gezakt van 15 tot 9. In 1985 broedde er nog slechts één paar. Vier Condors zijn in de laatste 4 jaar omgekomen door het eten van vergiftigde krenten. Nu leven er nog 27 Condors in gevangenschap. De Amerikaanse staat heeft een reservaat gekocht van 13.000 ha. Hier hoopt men ooit, in gevangenschap grootgebrachte, Condors terug uit te zetten.

— De Nationale vogel van de Verenigde Staten, De Amerikaanse Zeearend is met uitsterven bedreigd. Deze levendige trotse vogel wordt door alle kenners bewonderd omwille van zijn wilde schoonheid. Net zoals de meeste proovogels heeft hij als eindschakel in een voedselketen veel te lijden van allereerste verontreinigingen. Maar de meeste van deze vogels eindigen hun leven door de kogels van jagers: deze arend is als jachttrofee zeer gegeerd...

(World Birdwatch, herfst 1987)

— In het kader van de „Birdwatch Europe '87” hebben nagenoeg een kwart miljoen mensen in 12 Europese landen deelgenomen aan honderdtallen vogelwaarnemingstochten. Op de internationale vogelkijkdag van 24 mei werden 230.000 deelnemers geteld. „Birdwatch Europe '87” werd gecoördineerd door de R.S.P.B. (Royal Society for the Protection of Birds) en gesteund door de I.C.B.P. (International Council of Bird Preservation) te gelegenheid van het Europees Jaar van het Milieu.

Voor zover ons bekend verleenden volgende 21 wiewaalfdelingen hun medewerking: Aalter, Antwerpen-Centrum, Brugge, Brussel, Gent, Kievit, Land van Waas-Zuid, Leuven, Lier, Mandelstreek, Merelbeke, Mol, Netevallei, Ninove-Geraardsbergen, Noorderkempen, Oostende, Schelde-Leie, 's Heerenbosch, Stern, Turnhout en Wulp.

. H. Franckx

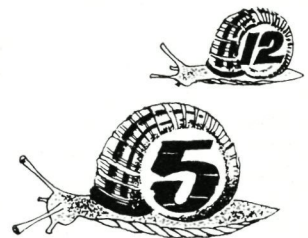
Vijf vóór twaalf

RUILVERKADELING MEERDONK ZIT VAST

Nadat De Wielewaal in het kortgeding tegen het Ruilverkavelingscomité Meerdonk in eerste aanleg op 3 juni 1987 was afgewezen als belanghebbende trok de vereniging naar het Hof van Beroep te Gent (zie ook Wielewaal 87 p. 75 en 172). Hier nam de voorzitter van de rechtbank de zaak grondig door en gaf de natuurbeschermers over de hele lijn gelijk: De Wielewaal heeft wel degelijk een zakelijk belang in het betrokken gebied, de werken kunnen schade berokkenen aan de door de

vereniging beheerde reservaten en ze druisen in tegen de bepalingen van het gewestplan. Zolang de Raad van State geen uitspraak ten gronde heeft gedaan moeten de werken stop gezet worden mits een dwangsom van 100.000 fr. per dag.

Ongetwijfeld een grote overwinning voor alle beheerders van natuurgebieden in het hele land. Ruilverkavelaars en andere promotors van grootschalige infrastructuurwerken in de buurt van natuurreservaten zullen nu tweemaal nadenken bij het opstellen van hun plannen.

Ruilverkaveling Meerdonk zit nu in nesten want de werken liggen voor lange tijd stil en de herverkaveling, die voor volgende winter gepland was, kan niet doorgaan. De boeren morren, ze zijn de ruilverkaveling reeds lang beu. Ook de natuurbeheerders zijn niet uitbundig. De werken werden immers in ijltempo, tussen de uitspraak in eerste aanleg begin juni en deze in beroep op 26.8.87, verder uitgevoerd.

De nieuw gegraven drainagesloot kan nu reeds het water uit de kreek afvoeren maar daarvoor staat het waterpeil in de kreekplassen te laag. Om dit op te trekken zou een nieuwe stuw gebouwd worden die door de uitspraak van het Hof van Beroep nog in de plannen zit. Maar wat baat dergelijk kunstwerk wanneer dit zou bediend worden door een polderbestuur dat zich aan geen enkele richtlijn of wet gelegen laat en de nu reeds bestaande stuwen 40 cm te laag instelt.

We laten ons niet sussen met een dode mus.

J. D'Hollander

KLEINE PANDA'S IN DE ZOO

Nu de Antwerpse Zoo toch leeft in „het jaar van de panda”, zijn wij blij te kunnen melden dat de Kleine Panda's die de Vederesdoorn in de Kinderzoo bewonen, er voor het eerst in geslaagd zijn een jong groot te brengen. Het werd geboren in de loop van juni 1987 en doet thans zijn eerste stappen op 10 meter van de begane grond, boven de hoofden van de bezoekers!

De Kleine Panda is minder spectaculair dan de Reuzenpanda maar is toch zeer zeldzaam in de natuur. Hij heeft voor een deel hetzelfde verspreidingsgebied als de Reuzenpanda en leeft in de bamboerijke bergstreken aan de

oostkant van de Himalaya.

Er zijn twee rassen, die licht van elkaar verschillen. De Oostelijke of Styanpanda leeft in het oostelijk deel van het verspreidingsgebied dat aan Birma grenst. De westelijke vorm of Rode Panda is het best vertegenwoordigd. Deze panda's zijn meer alleseters dan hun zwartwitte neven, en durven wel eens een vogeltje verschalken. Hun lichte, lenige bouw (zo groot als een kat) en hun scherpe klauwen laten hen toe zich hoog in de bomen en over dunne takken te verplaatsen. Springen doen ze hierbij zelden.

Zoo Amsterdam houdt het studbook bij (de coördinatie gebeurt door Dr. A. Glatston, Zoo Rotterdam) en een strenge begeleiding van de kweekprogramma's in Amerika, Australië en Europa wordt nagestreefd.

Op dit ogenblik leven 140 Westelijke en 10 Oostelijke Panda's in dierentuinen buiten China. De populatie groeit slechts zéér traag ingevolge de hoge sterfte van de jongen.

Dit is gedeeltelijk te wijten aan storende invloeden tijdens de nestperiode en onefficiënt ontwerp der kweekruimten.

De Amerikaanse dierentuinen doen het voorlopig beter dan de Europese. Wij hopen dat dit jong verder succesvol opgroeit, want het is nog lang niet volwassen...

KWEEKRESULTATEN IN DE VOGELAFDELING

Voor het eerst in de geschiedenis van de Antwerpse Zoo is gefokt met de Chileense Rotsparakiet, iets dat overigens, voor zover kon worden nagegaan, tot heden alleen gepresteerd was in Chili zelf en in een centrum gespecialiseerd in de kweek van papegaaiachtigen te Rome. Deze Chileense ondersoort,

Wijfje Kleine Panda draagt het jong in haar muil.

foto: KMDA

De Knobbelhocco, één van de vertegenwoordigers van de familie der *Cracidae*, waarvan heel wat soorten momenteel met uitroeiing bedreigd zijn.

foto: L. Peeters

verwant met de algemene Patagonische Rotsparkiet is zeer zeldzaam en werd ons in 1983 ter beschikking gesteld door de Zoo van Santiago de Chili. De vogels werden ondergebracht in een buitenvolière aangebouwd tegen het nijlpaardengebouw.

Waar zij in de natuur broeden in nestkamers diep in de rotswand, aanvaarden zij in de dierentuin blijkbaar ook zelden of nooit uitgeholde boomstronkjes. Om de kweek op gang te brengen, werden dan ook destijds bijzondere broedfaciliteiten voorzien. In de 70 cm dikke muur, een imitatierotswand, werden op verschillende plaatsen bochtige polyesterpijpen aangebracht als toegang naar bolvormige polyester-nestkamers. Deze laatste kunnen voor controle van het legsel verwijderd worden. Als nestmateriaal werd een mengeling van turf en zand voorzien. Het heeft nog wel wat voeten in de aarde gehad om de vogels zover te krijgen dat ze de nesten wilden aanvaarden. Zo werd, om de aandacht te trekken, de ingang van de pijpen dichtgesmeerd met allerlei materialen, variërend van zand tot gekleurd gips. Respectievelijk op 29 mei en 28 juni zijn de eerste jongen in de Zoo-geschiedenis waargenomen om een maand later het nest langs de bochtige toegang te verlaten. In de natuur graven de vogels met behulp van de snavel zelf nestgangen en nestkamers uit tot 3 meter diep in de zandsteen- of kalksteenrotsen. Volgens bepaalde bronnen gebruiken zij daarvoor o.a. het sap uit het blad van een bepaalde plantesoort, waardoor de kalksteen wordt opgelost. In hoeverre dit berust op Indiaanse fantasie of werkelijkheid is nog niet helemaal duidelijk.

Tot slot willen we even de schijnwerper richten op een vogel met een moeilijke naam, maar een sober uiterlijk: de Chacochachalaca (*Ortalis canicollis*). Sinds verschillende jaren wordt met deze goeansoort in de Antwerpse Zoo gefokt, met een zodanig succes dat nu wel kan gesteld worden dat alle Chaco's in Europa afkomstig zijn uit Antwerpen.

Goeans en hokko's zijn fascinerende dieren, waarover nog weinig bekend is. Zij leven uitsluitend in Midden- en Zuid-Amerika en vormen de tegenhangers van de fazanten in Zuid-Oost-Azië, met dit verschil dat zij vooral hun activiteiten ontplooiën in de bomen, waar fazanten grondbewoners zijn. In de Zoo zijn verschillende soorten van deze fascinerende familie der *Cracidae* aanwezig, waaronder sommige deel uitmaken van internationale kweekprogramma's, zoals de Spix Goeans en de Mesbekhokko's. De familie is maar sporadisch vertegenwoordigd in dierentuinen en daar wordt nu met man en macht aan gewerkt. Niet zozeer wordt getracht meer dieren in te

voeren, maar wel meer aandacht te besteden aan de groep. Eén van de voornaamste redenen is de status in het wild. Vele soorten zijn zeldzaam geworden en zelfs bedreigd, vooral door de voortschrijdende ontbossing. De acties verlopen op twee niveaus die elkaar goed overlappen.

Op Europees niveau is door W.P.A.-Benelux, in samenwerking met dierentuinen en privé-fokkers een werkgroep opgericht die zich over de problematiek van de *Cracidae* o.a. in Europa buigt. Dit houdt vooral in dat alle vogels in Europa geïnventariseerd worden, waarna gepoogd wordt deze populatie te coördineren, met de bedoeling de kweek ervan te verbeteren. Dat alles gebeurt uiteraard op een zo deskundig mogelijke manier, o.a. met begeleiding van genetici voor wat de paarvorming betreft. De Antwerpse Zoo speelt hierbij samen met een privé-kweker in België en geholpen door Blijdorp Zoo de coördinerende rol.

Anderzijds is in 1982 tijdens een eerste congres in Mexico een internationale werkgroep opgericht waarbij naast de kweek in Zoo's en instituten in hoofdzaak aandacht en actie gericht worden op de wildsituatie. Dat, door omstandigheden van ontbossing en oorlogsvoering, de toestand voor vele soorten bedenkelijk wordt is één van de conclusies. Daar wordt nu o.a. met de betrokken regeringen over gepraat. De oprichting van reservaten en de bescherming van soorten dringt zich op, maar wie controleert dit alles? Vandaar dat er ook stappen worden ondernomen om officiële fokprogramma's op te zetten teneinde alvast op die manier de soorten te redden. Dat de verschillende instanties hand in hand dienen te werken om enig resultaat te boeken, hoeft geen betoog. In het kader daarvan wordt in maart '88 het tweede *Cracidae*-congres georganiseerd in Caracas, Venezuela, om zo te zeggen „ten huize van de familie”. Spijtig genoeg hebben we hier waarschijnlijk weer te doen met die diersoorten die alleen nog kunnen worden gered door het kweken in wat men dan „gevangenschap” noemt.

Mededeling KMDA

ZOEKERTJE

Te koop: Telescoop Kowa-mini (TS-8), 24 cm hoog, wegens dubbel gebruik, vergroting 20 x 50 mm. Prijs overeen te komen.

Toon Van Elst, De Blokken 7,
2360 Oud-Turnhout, tel. 014/42 22 79.

Verenigingsberichten

ACTIVITEITENKALENDER NOVEMBER-DECEMBER 1987

NOVEMBER

- 1 **Gent.** Dagtocht naar Harchies en Bois de l'Ermitage. 's Morgens waterrijke gebieden, 's namiddags een bos. Vertrek: om 8.30 u. op het St. Pietersplein, kant Schoolmuseum. Leiding: D. Danhieux. Mee te brengen: picknick en zo mogelijk een telescoop. Einde: 17 u.
- 6 **Netevallei.** Neteling: maandelijkse dia- en praatavond. Driedimensionele diareeks over de Haut-Provence door G. De Preter, in het lokaal, Leopoldlei 81 te Hallaar om 20 u.
- 6 **Westkust.** Jaarlijkse algemene vergadering in het restaurant Stadhuys, Lo om 19.30 u. Inschrijven: R. Billau 000-0147711-77 vóór 25 oktober.
- 7 **Antwerpen-Zuid.** Wandeling in het Peerdsbos. Vertrek: met eigen wagens aan het station van Oude God om 8.30 u. Leiding: A. Wuyts, tel. 449 99 11. Mee te brengen: laarzen en warme kledij. Einde: rond 12 u.
- 7, 21/11 en 5, 19/12 **Gent.** Houthakken op de spoorwegberm te Merelbeke. Het gehakte hout mag meegenomen worden. Vertrek: om 9.30 u. en 14 u. aan de kerk van Merelbeke-Flora. Leiding: E. Van Renthergem en D. Danhieux. Mee te brengen: werkhandschoenen en zo mogelijk werktuigen (hakmes, boomzaag). Einde: 13 u. en 16.30 u.
- 7 **Rupelstreek.** Herfstwandeling in het Hallerbos. Vertrek: om 9 u. tribune Boom. Leiding: F. Vermeulen. Mee te brengen: eten en drinken voor 's middags, paddestoelengids, loop, verrekijker, laarzen. Einde: 18 u.
- 7 **Turnhout.** 50-jarig bestaan. Films uit de oude doos: „De Tikkebroeken“, „De Grauwe Kiekendief“. Wielewaalhuis 20 u.
- 8 **Brugge.** Namiddagexcursie in het Achterhavengebied - Zeebrugge/Dudzele. Vertrek: om 13.30 u. station Brugge - 13.50 u. „De Drie Zwanen“, Dudzele. Leiding: G. Orbie. Mee te brengen: kijker, eventueel telescoop, laarzen, excursiekledij.
- 8 **Gent.** Paddestoelentocht in het H. Geestgoed te Munte-Merelbeke. Vertrek: om 14 u. aan de kerk van Merelbeke centrum. Leiding: E. Van Renthergem. Mee te brengen: paddestoelengids en loop. Einde: 16.30 u. - 17 u.
- 8 **Netevallei.** Netewandeling. Namiddagwandeling langs heen de boorden van de Nete. Vertrek: Lodijkbrug - Steenweg Heist-Wiekevorst om 13.30 u. Leiding: E. Verstappen. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 17 u.
- 8 **Scheldeland.** Familiewandeling in het Aalmozenfië te Gontrode. Vertrek: markt te Wetteren om 14 u.; parking „Jumbo“ aan oprit E40 om 14.15 u. Leiding: W. Van Caneghem. Mee te brengen: bomen- en paddestoelengidsen, laarzen. Einde: rond 17 u.
- 8 **De Stern.** Paddestoelenwandeling door het Hospicebos te Nazareth. Vertrek: ingang militair domein om 14 u. Leiding: J. Rogge. Einde: 17.30 u.
- 8 **Westland.** Wandeling in de broeken van Woumen-Merkem. Vertrek: 13 u. Nieuwerck leper; 13.30 u. kerk Merkem; met eigen wagens. Leiding: H. Schaut.
- 11 **Ninove-Geraardsbergen.** Tocht naar de moerassen van Harchies. Vertrek: om 8 u. op de markt te Geraardsbergen. Leiding: G. Merlevede. Mee te brengen: verrekijker en lunchpakket (eventueel). Einde: 14 u.
- 13 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkampen.** Dia-avond: natuur in Griekenland door B. Castelein. Aanvang: 20 u. in de „Lusthof“ achter de „Toverfluit“ te Halle.
- 13 **Westkust.** „Waterwild in de westhoek“ door K. Devos in het Dienstencentrum Diksmuide, 20 u. Deelname: 20 fr.
- 14 **Antwerpen-Zuid.** Dia-avond over Spitsbergen met interessante beelden van fauna en flora van deze eilanden-groep. Aanvang: om 20 u. in het kasteel Steytelinck, St. Bavostraat, Wilrijk (naast St. Bavokerk). Leiding: W. Simons. Einde: rond 22 u.
- 14 en 15 **Denderland.** Waterwildtelling. Contactpersoon: F. Schoeters, tel. 052/21 16 13.
- 14 **Gent.** Voordracht door E. Dobbrecht van de Nationale Plantentuin te Meise: „Plantengroei en ecologie van Sahel en omgeving“, geïllustreerd met talrijke dia's. Aanvang: om 20 u. in Dienstencentrum Gentbrugge, Braemkasteelstraat, nieuwe zaal!
- 14 **Land van Waas-Zuid.** Voordracht met film en dia's door Greenpeace-België over de bedreiging van de Noordzee en de Schelde. Aanvang: om 20 u. in de grote zaal van de Stadsbibliotheek: Heymansplein (naast Grote Markt) te Sint Niklaas.
- 14 **Lier.** Uitstap naar het Goor te Westmeerbeek. Vertrek: om 13.30 u. Lier; 14 u. kerk Westmeerbeek. Leiding: S. Wuyts. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 17 u. Westmeerbeek.
- 15 **Brugge.** VWG-watervogelteldag in de Achterhaven. Distrigas (put) om 9 u. tot 12 u. Leiding: F. De Scheemaeker.
- 15 **Groot-Beveren.** Bezoek Fort Liefkenshoek. Daarna wordt er gewandeld naar enkele plasjes. Vertrek: om 13.30 u. op de markt te Beveren. Leiding: C. De Buyzer. Mee te brengen: laarzen, verrekijker.
- 15 **Kortrijk.** Paddestoelentocht in het bos van Bon-Secours. Samenkomst om 13 u. op de Veemarkt (Rondpunt) te Kortrijk en om 13.45 u. aan de basiliek van Bon-Secours. Leiding: K. Hanssens.
- 15 **Mandelstreek.** Daguitstap naar Harchies en St. Amand les Eaux. Vertrek: Polenplein om 7 u. Leiding: P. Desmet.
- 15 **Mechelen.** Wandeling langs de Nete tot Lier. Ringdemonstratie. Vertrek: 8 u. station NMBS Mechelen; 8.15 u. poort Rozendaal. Leiding: G. Deweerdt.
- 15 **Meetjesland.** Dagtocht naar de Braakman en de Westerschelde. Vertrek: Markt te Eeklo om 8.30 u. In de namiddag, samenkomst aan de cafetaria van de Braakman om 13.30 u. Leiding: E. Colpaert & M. Boone. Mee te brengen: warme kledij, verrekijker en picknick voor middag.
- 15 **Mol.** Wielewaalreis naar de Ardennen. Prachtwandeling langs de boorden van de Ourthe. Vertrek: Wezel-kerk om 7 u. Prijs bus: 250 fr. Inschrijven bij secr. J. Sas (014/31 26 57), zo vlug mogelijk! Leiding: J. De Schepper.
- 15 **Netevallei.** Averegtenwandeling. Maandelijkse boswandeling in de Averegten te Hallaar. Thema: boomzaden. Vertrek: autoparking Boonmarkt om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen. Einde: parking om 12 u.
- 15 **Scheldeland.** Waterwildtelling. Vertrek: om 8.30 u. markt te Wetteren. Leiding: G. Meganck. Einde: rond 12 u.
- 15 **De Stern.** Wandeling door de Scheldevallei te Zevergem. Vertrek: kerk van Zevergem om 14 u. Leiding: W. Galle. Einde: 17.30 u.
- 15 **Westland.** Bustocht: Blokkersdijk (voormiddag) - Verdronken Land van Saefinghe (namiddag). Inschrijven vóór 1 november door storting van 550 fr. op rek. 285-0473811-92. Verdere inlichtingen bij E. Vanhee, Peperstraat 40 te 8660 Geluwe - tel. 056/50 17 84. Leiding: plaatselijke gids. Mee te brengen: goed sluitende laarzen, niet al te nieuwe kledij.
- 15 **Gezellig samenzijn „Extremadura-reizigers“.** Spiegelhof, Lier om 13 u.
- 18 **Antwerpen-Centrum.** 1ste winteravond van dit seizoen: Californië, land of milk and honey, door J. De Meester. Aanvang: om 20 u. in de Keurvelszaal van de Zoo te Antwerpen in samenwerking met de Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon.

- 19 **Midden-Limburg.** Dia-voorstelling over de Roemenië-reis door J. Hendrickx. Aanvang: C.C. Termolen te Zonhoven om 20 u.
- 20 **Brugge.** Dia-avond in zaal BBL, Grote Markt te Brugge om 20 u. H. Lehaen stelt een selectieve reeks dia's voor die het resultaat zijn van 6 trektochten door Nepal. Uiteraard komt het hooggebergte aan bod met helemaal in evidentie de fauna en flora. Als voorprogramma: het wedervaren van een groep Brugse Wielewalers op Vaarkamp op de Waddenzee. Aanvang: 20 u. Toegang: 100 fr.
- 20 **Lier.** Vlinderavond door H. Van Bessauw. Dag- en nachtvlinders uit eigen land. Aanvang: om 20 u. clublokaal, Rolwagenstr. 10, 2500 Lier.
- 20 **Maasland.** Dia-avond door B. Vanderlee „De Maas- uiterwaarden” in het Cult. Centrum te Eisden om 20 u.
- 20 **Meetjesland.** Diamontage over de vogels en de zoog- dieren van Oost-Afrika door L. Bekaert en M. Van Beirs. Aanvang: om 20 u. in het Stedelijk Auditorium, Garen- straat te Eeklo.
- 20 **Mol.** Dia-voordracht door F. Van Boxel, conservator van de Reuselse Moeren (SBB- NI) in de Sporthal Mol (grote vergaderzaal) om 20 u. stipt.
- 20 **Scheldeland.** Eerste winteravond. Film met een trip doorheen het „Paradijselijke Aragon” in de gemeen- telijke feestzaal, Schooldreef, Wetteren stipt om 20 u.
- 21 **Antwerpen-Zuid.** Vogelobservatie in de Netevallei en de Vijver van Anderstad. Vertrek: met eigen wagens aan het station van Oude-God om 8.30 u. Leiding: A. Wuyts, tel. 449 99 11. Mee te brengen: warme kledij. Einde: rond 12 u.
- 21 **Mandelstreek.** Uitstap streek van Damme-Moerkerke, gevolgd door een samenzijn en democratisch etentje in het kasteel van Moerkerke. Vertrek: Polenplein om 13 u.
- 21, 28/11 en 19/12 **Maasland.** Beheerswerken Oude Ka- naalarm Lanklaar. Vertrek: brugwachtershuisje Lanklaar om 9 u. Leiding: M. Stevens. Mee te brengen: zaag en bijltje. Einde 12 u.
- 21 **Mechelen.** Voordracht Joegoslavië door G. Robbrecht. Aanvang: om 20 u. Generale Bank, Van Benedenlaan, Mechelen.
- 21 **Schelde en Leie.** Voordracht: Paddestoelen door B. Buyck. Ook uitgebreide boekententoonstelling. Aanvang: oud gemeentehuis te Huise om 20 u.
- 21 **De Stern.** Dia-avond over Oost-Afrika (Kenya, Zaire, Rwanda, Burundi) met o.a. beelden over de berggorilla's. Aanvang: Veldstraat 50, Zevergem om 20 u. Leiding: M. Van Beirs.
- 21 **Turnhout.** Werkdag op De Korhaan, Arendonk. Aan- vang: 9 u. St. Bavokerk, Oud-Turnhout. Leiding: G. Luyts (014/41 67 45). Mee te brengen: knapzak, kruiwagen. Plagmateriaal is aanwezig.
- 21 **Waregem.** Dia-avond met broodmaaltijd. M. D'Halluin toont eerst een diareeks over de uil (Steenuil, Ransuil en Kerkuil). Dan krijgen we de broodmaaltijd en daarna besluiten we met een sfeerreeks over de herfst. Ont- moetingscentrum „Eikenhove” op het Torenhof te Ware- gem om 18.30 u. Toegang: 20 fr. (Voor meer inlichtingen zie regionaal tijdschrift „De Vlasbloem”).
- 21 **De Wulp.** Filmavond. Thema's: Kokmeeuwen, De Spaanse Pyreneeën, De Heide. Aanvang: om 20 u. in De Heischuur te Oud-Turnhout.
- 22 **Gezellig samenzijn „Donau-delta, 1ste groep”.** Spiegel- hof Lier om 13 u.
- 22 **Denderland.** Vogelobservatie aan de kust te Knokke. Het Zwin en omgeving. Verplaatsing met particuliere wa- gens. Vertrek: station Aalst om 8.15 u. Leiding: F. Schoeters. Mee te brengen: laarzen, picknick, kijker of telescoop. Einde: 17 u. te Knokke.
- 22 **Lier.** Viering 40-jarig bestaan met film en feestmaaltijd. Verdere inlichtingen: M. Vermeylen, tel. 03/481 94 79.
- 22 **'s Heerenbosch.** Bezoek aan Hobokense polder & Blokkersdijk. Observatie watervogels. Vertrek: station Buggenhout om 9 u. Mee te brengen: picknick.
- 27 **Denderland.** Gesonoriseerde diamontages 6 x 6 in

overvloeiing (professioneel): a) Paddestoelen; b) De Nationale Parken der Pyreneeën. In zaal 't Apostelken, Albrechtlaan te Aalst (tegenover kerk Mijlbeek) om 20 u. Leiding: A. Huysmans. Deelname in de onkosten: JNM- ers, Wielewalers en gezinsleden: 50 fr.; niet-leden: 80 fr. Einde: 22 u.

- 27 **Westland.** Dia-avond „Inheemse roofdieren” (NCBR) in de parochiezaal te Westouter. Aanvang: 20 u. Inkom: 50 fr. leden; 80 fr. niet-leden. I.s.m. Groengroep Pope- ringe, Natuur en Leefmilieu Heuvelland.
- 28 **Antwerpen-Centrum.** Jaarlijkse ledenavond. Koud buffet waarin zowel vis als vlees aan bod komt. Prijs: 475 fr. (wijnkje incl.) Aanvang: om 18 u. in het Parochiaal Centrum Elshout, Fortbaan 79 te Schoten. Inschrijven door storting op girorekening 000-1039985-48 van A. Driessens, Fortbaan 44, Schoten, en dit vóór 21 no- vember 1987.
- 28 **Antwerpen-Zuid.** Natuur- en milieukwis met Gil Claes in het kader van het jaar van het leefmilieu onder auspiciën van de gem. werkgroep Leefmilieu in zaal Elzenhof, Kerkplein te Edegem (Elsdonk). Leiding: M. Miroen, tel. 449 70 65 (voor bijkomende inlichtingen).
- 28 **Klein-Brabant.** Kwisavond. Aanvang: zolderruimte van het gemeentehuis te Puurs om 19 u.
- 28 **Turnhout, Kievit, Wulp.** 50-jarig bestaan. Gezellig sa- menzijn: koud buffet, feesttaart, amusement. Heischuur, Oud-Turnhout om 20 u. Inschrijven vóór 10 november door betalen van 250 fr./persoon op rek.nr. 000-0330377-92 van Wielewaal, Schuurhovens 154, 2360 Oud-Turnhout.
- 29 **Gezellig samenzijn „Donau-delta, 2de groep”.** Spiegel- hof Lier om 13 u.
- 29 **Kortrijk.** Voormiddagtocht in de Gavers (Harelbeke). Verzamen om 9 u. op de parking, Stasegemsesteen- weg. Leiding: F. Deckers.
- 29 **Noorderkempen.** Daguitstap naar de Flevopolders (Ned). Vertrek: Essen-kerk om 7 u. Leiding: F. Broos. Mee te brengen: picknick. Einde: Essen om 20 u.
- 29 **Schelde en Leie.** Dagtocht naar de Oostkust en de omgeving van het Zwin. Vertrek: kerk Petegem-Deinze om 8.30 u. Leiding: J. Vanheuverwijn. Mee te brengen: picknick, verrekijker, laarzen. Einde: rond 18 u.

DECEMBER

- 4 **Mandelstreek.** Verkiezing van het bestuur, gevolgd door een natuurfilm in het Vormingsinstituut, Oostnieuw- kerkesteenweg om 20 u.
- 4 **Netevallei.** Neteling. Maandelijkse dia- en praatavond in ons lokaal, Leopoldlei 81, Hallaar om 20 u.
- 6 **Antwerpen-Zuid.** Autocartocht naar het Veerse Meer. Wie mee wil stort vóór 24 november '87 310, 270 of 230 fr. op pcr. 000-0178083-88. Vertrek: aan het station van Oude God om 8 u. Leiding: C. Tijtgat, tel. 449 50 24.
- 6 **Brugge.** Dagtocht met eigen wagens naar de Linker- oever en Blokkersdijk te Antwerpen. Vertrek: station Brugge om 8 u. Leiding: D. Vercammen, F. De Schee- maeker. Mee te brengen: lunchpakket en warme drank, verrekijker, laarzen. Einde: Brugge rond 19 u.
- 6 **Fruitstreek.** Wandeling in Geetbets, Hageland. Vertrek: om 14 u. kerk van Geetbets. Leiding: R. Jacobs en P. Vangeel, i.s.m. Natuur en Landschap Tienen.
- 6 **Midden-Limburg.** Busuitstap naar Zeeland. Vertrek: Hasselt Kanaalkom om 6.30 u.; Zonhoven kerk om 6.45 u. Leiding: J. Gabriëls. Mee te brengen: laarzen, warme kledij, lunchpakket, kijker.
- 6 **Land van Waas-Zuid.** Krekengebied in Sint Margriet en Sint Laureins (Meetjesland). Vertrek: om 13 u. aan stadhuis van Sint Niklaas.
- 6 **Meetjesland.** Halve dagtocht naar Zeebrugge en om- geving. Vogels van de opgespoten terreinen en grote plassen. Vertrek: markt te Eeklo om 12.30 u. Leiding: T. De Schuyter.
- 6 **Scheldeland.** Dagtocht naar de Achterhavens van Zee- brugge en de Polderstreek van Damme, Meetkerke en

- Uitkerke. Op zoek naar overwinterende eenden en ganzen. Vertrek: 8 u. markt Wetteren. Leiding: A. Meganck. Mee te brengen: laarzen, kijker en vogelgids.
- 6 Westland.** Daguitstap naar Duinkerke voor zee trek met eigen wagens. Vertrek: 13 u. Nieuwerck Ieper. Leiding: J. Carpentier.
- 8-15 Turnhout, Kievit, Wulp.** 50-jarig bestaan. Kunsttentoonstelling „Kunstenars helpen de natuur“. C.C. De Warande, Turnhout. Op 15.12 om 20 u. kunstveiling t.v.v. Kempisch Reservatenfonds.
- 11 Schelde en Leie.** Najaarsberaad over het wel en wee in onze wiewaalfdeling. Begin: om 19.30 u. stipt in de refter van de gemeentelijke jongensschool, Waregemsesteenweg, Kruishoutem.
- 12 -13. Denderland.** Waterwildtelling. Contactpersoon: F. Schoeters. Tel.: 052/21 16 13.
- 12 Gent.** M. van Beirs. Venezuela „Natuur, Fauna en Flora“. Aanvang: om 20 u. in Dienstencentrum, Gentbrugge, Braemkasteelstraat: nieuwe zaal.
- 12 Klein-Brabant.** Dia-avond. Aanvang: Cultureel Centrum Bornem om 20 u.
- 12 Mechelen.** Planten in Oude Schildenvijvers. Dierckx. Aanvang: 20 u. Syndikale Kamer Bouwnijverheid. St. Romboutskerkhof - Mechelen.
- 12 Rupelstreek.** Tocht naar de Kreekraksluizen. Vogelwaarneming. Vertrek: 9 u. tribune Boom F.C. 9.30 u. Molen Lillo. Leiding: J. Moens. Mee te brengen: verrekijker, vogelgids, Kowa, laarzen, eten en drinken voor 's middags. Einde: 18 u.
- 13 Antwerpen-Centrum.** Winterwandeling en tocht met eigen wagens voor het waarnemen van allerlei watervogels in de omgeving van de Bathse polders en de Oosterschelde. Vertrek: Putte grens om 10 u. Leiding: K. Labens en R. Huysmans.
- 13 Antwerpen-Zuid.** Ganzenuitstap naar Damme. Vertrek met eigen wagens aan het station van Oude-God om 7.30 u. Aansluiting mogelijk op de Markt te Damme om 9 u. Gids: P. Meire. Leiding: R. Vansevenant: tel. 828 22 36 en R. Deman: tel. 645 46 65.
- 13 Brugge.** VWG-watervogelteldag in de Achterhaven. Put Distrigas om 9 u. - tot 12 u. Leiding: F. De Scheemaeker.
- 13 Kievit.** Vogelobservatie aan Grootbuitenschoor en Galgenschuur, Zandvliet. Vertrek: Beerse, parking centrum om 8.30 u. Leiding: J. Joris. Mee te brengen: verrekijker, warme kledij, lunchpakket. Einde: Beerse om 17 u.
- 13 Kortrijk.** Dagtocht naar Harchies. Verzameling om 8.15 u. op de Veemarkt (rondpunt) te Kortrijk en om 9 u. aan de afrit 27, Bernissart-Stambruges, van de Waalse autoweg. Wie wil kan ons ook 's middags vervoegen om 14 u. aan dezelfde afrit. 's Voormiddags traditionele wandeling in Harchies. 's Namiddags, een bezoek met plaatselijke gids aan het moerasgebied te Hensies. Nadien bezoeken we het laboratorium te Bernissart.
- 13 Schelde en Leie.** Voormiddagwandeling in de meersen te Zingem met speciale aandacht voor de watervogels. Vertrek: Scheldebrug te Zingem om 8.30 u. Leiding: J. Vanheuerswyn. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde om 11.30 u.
- 13 Scheldeland.** Waterwildtelling. Vertrek: 8.30 u. markt Wetteren. Leiding: G. Meganck. Mee te brengen: laarzen, verrekijker en vogelgids.
- 13 De Stern.** Wandeling door de Scheldevallei te Zevergem. Vertrek: Kerk van Zevergem om 14 u. Leiding: W. Galle. Einde: 17.30 u.
- 13 Waregem.** Familiewandeling in het Beiaardbos te Zulzeke. We maken een landschapswandeling op de kam tussen de Scheldevallei en de Rhosnevallei. We wandelen langs modderige paadjes, kabbelende beekjes en unieke bossen. Vertrek: om 13 u. op de parking van het Cultuurcentrum te Waregem. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde: omstreeks 18 u.
- 16 Zuid-Limburg.** Bustocht naar de Hoge Venen. Prijs 250 fr. Vertrek: Parking College Bilriou om 7.30 u. Leiding: J. Gabriëls, J. Vandebroek. Mee te brengen: picknick, laarzen. Einde: rond 18 u.
- 18 Meetjesland.** Diamontage met als thema: Op de grens van Oost en West, het Griekse eiland Samos, fauna & flora door M. Boone. Aanvang: om 20 u. stipt in het Stedelijk Auditorium, Garenstraat te Eeklo.
- 18 Noorderkempen.** Bloemen en vlinders. Dia-montage van H. Van Bessauw en collega's in het Gildenhuis te Essen om 20 u. (inkom gratis).
- 18 Voorkempen ism. Brechtse Heide.** Dia-avond verzorgd door JNM (Voorkempen). Aanvang: 20 u. in de „Lusthof“ achter de Toverfluit te Halle.
- 19 Antwerpen-Zuid.** Dia-avond over Griekenland door de heer B. Castelein in het Kasteel Steytelinck, St. Bavostraat te Wilrijk om 20 u. Leiding: R. Vansevenant. tel. 828 22 36. Einde rond 22 u.
- 19 Lier.** Beheerswerken. Knotten van wilgen in de vallei van de IJterbeek te Duffel. Vertrek: 9.00 u. en 14.00 u. ter plekke. Voor meer info: tel. E. Lambrechts. 03/480 61 78.
- 19 Ninove-Geraardsbergen.** Dender- en Markewandeling te Overboelare. Vertrek: 14 u. aan de kerk van Overboelare (Geraardsbergen). Leiding: G. Merlevede en W. Van der Meulen. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 17 u.
- 19 Schelde en Leie.** Diavoordracht over de Vlaamse Ardennen en diavoordracht over de Savoie. Aanvang: Oud gemeentehuis te Huise om 20 u. Leiding: J. Vanheuerswyn. Einde omstreeks 22.30 u.
- 19 De Wulp.** Determinatieavond van dia's met nog niet op naam gebrachte vogels, insecten, planten enz. om 20 u. in de Heischuur te Oud-Turnhout.
- 20 Brugge.** VWG - Stootvogelteldag in de regio (eigen vervoer). Vertrek: kerk St.-Andries 13.30 u. Leiding: F. De Scheemaeker.
- 20 Denderland.** Landschapswandeling in de Faluintjes. Vertrek: 14.30 u. Abdij Affligem. Leiding: M. De Wolf, bioloog. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde rond 17 u.
- 20 Gent.** Deelname Provinciale Wielewaaldag rond het Molsbroek. Zie Parus.
- 20 Groot-Beveren.** Wandelen in het Molsbroek te Lokeren. Vertrek: 13 u. stipt op de markt te Beveren. Provinciale wandeling.
- 20 Klein-Brabant.** Midwinterwandeling. Aansluitend etentje in de parochiezaal van Lippelo. Vertrek: Kerk van Liezele om 14 u. Leiding: G. Hielegems.
- 20 Land van Waas Zuid.** 1e provinciale wandeldag in Lokeren (Molsbroek). Vertrek: 13.10 u. Stadhuis Sint-Niklaas. 13.30 u. bezoekerscentrum van Molsbroek Lokeren.
- 20 Mandelstreek.** Uitstap naar Achterhaven van Zeebrugge. Vertrek: Polenplein om 13 u.
- 20 Mechelen.** Observaties langs de grote waterplassen in Mechelen. J. Kiebooms. Vertrek: 9.00 u. station NMBS. Einde rond 12 u. station NMBS.
- 20 Mol.** Halve daguitstap naar de Reuselse Moeren. Op zoek naar de eerste wintergasten! Vertrek: Abdij Postel om 9 u. Leiding: Wielewaal-gidsen.
- 20 Netevallei.** Avergetenwandeling. Maandelijkse boswandeling in de Averegten te Hallaar. Thema: winterwandeling. Vertrek: autoparking, Boommarkt om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen. Einde: parking 12 u.
- 21 Gent.** De kraaienslaapplaats te Snellegem. Na een wandeling in de omgeving bezoek aan deze slaapplaats bij valavond als de kraaien aankomen. Vertrek: om 16 u. op het St Pietersplein kant Schoolmuseum. Leiding: W. Sierens. Mee te brengen: vogelgidsen, kijkers.
- 24 t.e.m. 28. Westland.** Meerdaagse trip naar Schiermonnikoog. Maximum 30 personen. Inlichtingen en inschrijven bij E. Vanhee, tel. 056/50 17 84.
- 26 Lier.** Planten van wilgen in de vallei van de IJterbeek te Duffel. Vertrek: 9 u. en 14 u. ter plekke. Voor meer info: tel. E. Lambrechts 03/480 61 78.
- 26 Maasland.** Grintgatenwandeling Nederlands-Limburg. Vertrek: 8.30 u. Brug Maseik Parking Nederlandse

zijde. Mee te brengen: vogelgids, verrekijker, laarzen. Einde 12 u.

- 26 **'s Heerenbosch.** Winterwandeling en nadien koffietafel met terugblik op '87. Vertrek: Aksent, Opdorp - 15 u. inschrijving bij bestuursleden.
- 27 **Denderland.** Overwinterende water- en roofvogels: Antwerpen-linkeroever en Zeeuws-Vlaanderen (Nederland). Vertrek: Grote Markt Dendermonde om 9 u. Particuliere wagens. Leiding: N. De Meester. Mee te brengen: laarzen, warme kledij (!), picknick, kijker, telescoop. Einde: 17 u.
- 27 **Lier.** VWG-Uitstap naar Roermond (NL). Vertrek: 7 u. Station-Lier. Leiding: D. Colin. Mee te brengen: kijker, telescoop, knapzak.
- 27 **Mol.** Zandputtentocht in Mol. Halve dagtocht met de auto. Overwinterende eenden e.a. zeldzame duikers (!) op het programma. Vertrek: Parking kantoren Sibelco (brug Mol-Donk) om 9 u. Kijkers en/of telescopen!
- 27 **Schelde en Leie.** Vogelstudietocht naar de Braakman en de Westerschelde. Vertrek: Kerk Petegem-Deinze om 7.30 u. Leiding: D. en W. Packet. Mee te brengen: picknick met drank, laarzen, warme kledij, telescoop, verrekijker. Einde omstreeks 16 u.

JANUARI

- 2 **Lier.** Wandeling in de bossen van Herentals. Vertrek: 13 u. station Lier. Leiding: M. Vermyn. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: Herentals 17 u.
- 8 **Netevallei.** Maandelijks dia- en praatavond in het lokaal. Leopoldlei 81, Hallaar om 20 u.
- 10 **Kortrijk.** Vogelexcursie naar Uitkerke en Ramskapelle. Vertrek: verzameling om 7.30 u. op de veemarkt (rondpunt) te Kortrijk. Leiding: Y. Feryn en plaatselijke gids, M. Peeters.
- 10 **Schelde en Leie.** Nieuwjaarswandeling te Louise-Marie. Gezellig babbeltje met 'n geuteling achteraf. Vertrek: café Boekzitting te Louise-Marie om 14 u. Leiding: J. Vanheuverwijn. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde omstreeks 18 u.

LIDMAATSCHAPSGELD 1988

Dank zij een akkoord met onze verzekeringsmaatschappij hebben wij de individuele ledenverzekering voor burgerlijke aansprakelijkheid tegenover derden kunnen uitbreiden tot alle leden van het gezin. De voorwaarde is natuurlijk dat de familieleden onder hetzelfde dak wonen en dat er één hoofdlid aanwezig is in het gezin. Het grote voordeel is dat alle leden van het gezin zonder enig verzekeringsprobleem kunnen deelnemen aan alle activiteiten en reizen van de vereniging.

Ook in andere socio-culturele verenigingen bestaat er momenteel een strekking naar een gezinsvriendelijk klimaat. De individuele lidkaart wordt zo veel mogelijk vervangen door een „gezinskaart”, d.i. een lidmaatschap voor het hele gezin. Van nu af aan zullen we in petitie en acties dan ook niet meer spreken en schrijven in naam van de leden van De Wielewaal, maar wel in naam van het aantal families die lid zijn van onze vereniging. De betaling voor bijleden valt dus weg. Alle leden van het gezin worden automatisch bijlid vanaf het ogenblik dat een lid van het gezin het lidmaatschapsgeld betaalt.

Het nieuwe systeem brengt echter ook een verandering van de betaling mee.

Het gezinslidmaatschapsgeld bedraagt 500 fr., voor

steunende leden 1300 fr. Alleenstaanden betalen nu wel meer, voor gezinnen met één bijlid blijft het bedrag hetzelfde, gezinnen met meer bijleden doen profijt.

Voor het secretariaat en het verzekeringskantoor wordt het administratieve werk zeer vereenvoudigd. Wat op zichzelf reeds de moeite loont.

De raad van bestuur en het secretariaat hopen dat u voor deze wijziging begrip en waardering zult opbrengen.

Gebruik voor de betaling het bij dit nummer gevoegde overschrijvingsformulier en doe uw betaling nog dit jaar. Hierdoor bespaart u het secretariaat en de afdelingsbesturen veel overbodig werk.

Vooraf bedankt.

H. Franckx, voorzitter.

PROVINCIALE VERGADERINGEN WEST-VLAANDEREN

13 juni 1987

De activiteiten van het voorjaar werden geëvalueerd. De provinciale dag te Brugge op zaterdag, 16 mei kende een redelijk succes, vooral wat waarnemingen tijdens de wandeling in de achterhaven van Zeebrugge betreft.

Ondanks het gebrek aan informatie en propaganda was er een goede deelname aan de Birdwatch Europe '87.

De Wielewaal doet te weinig aan actieve propaganda.

5 september 1987

De opbouw van de provinciale tentoonstelling werd uitvoerig besproken. Al de afdelingen werden voor medewerking aangeschreven.

De buitenlandse reizen werden geëvalueerd en de activiteiten van het najaar en de winter besproken.

Ook voor 1988 werden plannen gemaakt.

Ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van afdeling Brugge zal een natuur-veertiendaagse georganiseerd worden van 13 tot 28 februari 1988.

Volgende vergadering op zaterdag 12 december in Merkenveld.

NATIONALE BUITENLANDSE REIS: CYPRUS, van zondag 3 t.e.m. zondag 17 april 1988

Gelegen op 75 km van Turkije en op 100 km van Syrië ligt Cyprus als een brug tussen Europa en Klein-Azië. Eeuwenlang onderging het invloeden van Oost en West. Het klimaat is een van de beste ter wereld. De meerderheid van de vriendelijke bevolking kent Engels.

Cyprus vormt een geografisch geheel, een eiland gelegen op de trekweg in het oosten van de Middellandse Zee. Een groot deel van zijn avifauna bezoekt het eiland alleen tijdens de trek. Van de 339

waargenomen soorten zijn er slechts 73 broedvogels. Er zijn 7 endemische ondersoorten: Dwergroruil, Koolmees, Boomkruiper, Gaai, Kruisbek en als merkwaardigste de Bonte Tapuit en de Zwartborstgrasmus.

Spijtig genoeg worden er ieder jaar zo'n 5 miljoen vogels gedood tijdens de jacht en de vangst met lijmstokken en netten. De slachtoffers zijn vooral kleine zangvogels, die 's nachts trekken en vaak doodvermoeid op het eiland toekomen. De lijkes worden in azijn of wijn bewaard en later als delicatessen geserveerd. Wettelijk is de vogelvangst er verboden, maar de overheid laat ze oogluikend toe.

Buiten de uitstappen in de natuur worden natuurlijk ook de historische en toeristische merkwaardigheden in het programma opgenomen.

In Paphos bezoeken we de koningsgraven, het fort en de Romeinse mozaïken. In de omgeving bevinden zich het heiligdom van Apollo en de geboorteplaats van Aphrodite. Van ornithologisch belang zijn hier de kustvlakten in het zuidoosten en het noorden van Paphos. Hier zijn er rietvelden, rivierbeddingen en stuwmeren. Dezelfde biotopen vinden we terug in de streek van Polis. De voornaamste vogelsoorten zijn: Zwartborstgrasmus, Zwartkopgors en Halsbandfrankolijn.

Voor natuurliefhebbers is wandelen in het Troodosgebergte met zijn majestueuze ceders een onvergetelijke ervaring. Van op de Olympos, met zijn 1951 meter het hoogste punt van het eiland, heeft men een prachtig uitzicht. Onderweg bezoeken we enkele bergdorpen, de kloosters van Kykko en Troodhissa en het mausoleum van kardinaal Makarios.

In Limassol bevinden zich de tempel van Apollo, de Romeinse ruïnes van Cyrium en het middeleeuws kasteel van Kolossi, opgericht door de Kruisvaarders. Het schiereiland Akrotiri is de beste plaats voor vogels van Cyprus. We vinden er rietvelden, vijvers, een baai en een zoutmeer. In de baai van Episkopi wandelen we naar het strand, de kliffen en de kaap Aspro. Meer landinwaarts liggen nog twee stuwmeren. Brilgrasmus, Flamingo, Zwarte Ibis, Moab's Mus, Zwartkoprietzanger, Buidelmees, Blauwe Rotslijster, Vale Gier, Keizerarend, Alpengierzwaluw en Vale Gierzwaluw behoren hier tot de bijzonderste vogelsoorten.

In Larnaca is er een Turks fort en een levendige fauna. Ornithologisch belangrijk zijn er de zoutmeren en de omgeving van de moskee van Sultan Tekke. Verder bevinden er zich in deze streek nog vele interessante rivieren en stuwmeren. Hier bestaat de mogelijkheid tot het waarnemen van Kalandereeuwrik, Finch Tapuit, Zwartbuikzandhoen, Bruinkeelortolaan, Rotskruiper, Dunbekmeeuw en Audouin's Meeuw.

Een internationale reispass is verplicht. De rechtstreekse chartervlucht Brussel-Paphos, duur 4 uur. Verblijf in hotel Paphiana (***), gelegen bovenop een berg, in een rustige omgeving, op een vijftal km

van het centrum van Paphos. Verblijf in vol pension in tweepersoonskamers met badkamer (olympisch zwembad).

Richtprijs: 31000 fr.

(suppl. eenpersoonskamer: 4500 fr.)

Inschrijving door storting van 5000 fr. op rekening 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graat-akker 11, 2300 Turnhout. De inschrijving wordt afgesloten op 31 december 1987.

Reisleider: H. Franckx. Verslaggever: D. Colin

H. Franckx

ELFDE VLAAMSE ARDENNENDAG

Zondag 24 april 1988

Na het overrompelend succes van de tiende editie voelen wij ons zedelijk verplicht de traditie van de Vlaamse Ardenndag voort te zetten. De kleinschaligheid ervan — door de spreiding van de tochten over de gehele Vlaamse Ardennen — gekoppeld aan de gezellige grootschaligheid 's middags als alle groepen samenkomen in de brouwerij Roman, vormen waarschijnlijk de ideale formule voor Wielewalers-natuurliefhebbers, die enerzijds graag, weg van alle drukte, de natuur willen beleven, maar anderzijds ook graag deze beleving willen mee-delen met gelijkgerichten uit andere afdelingen en andere natuurverenigingen.

De formule voor de Vlaamse Ardenndag 1988 blijft dus dezelfde: 's middags komen alle groepen samen in de feestzaal van de brouwerij Roman in Mater, waar bruin bier, koffie, barbecueworst en bruin brood en mattetaart een proefondervindelijk onderdeel uitmaken van de natuurbeleving. In de boekenstand van De Wielewaal en van De Stichting Omer Watez kan men er informatie vinden over de streek en kan men studieboeken inkijken en kopen. Een bijdrage voor het natuurbehoud in de Vlaamse Ardennen is daar steeds welkom!

Deze middagpauze vormt de overgang van de voormiddagwandeling naar deze van de namiddag. Want elke groep wordt in principe apart rondgeleid in 2 gebieden (kleinere groepjes kunnen om praktische redenen wel gegroepeerd worden). We vragen u wel zo vroeg mogelijk de keuzes te laten weten — liefst telefonisch — uit volgende mogelijkheden:

Etikhove: Maarkebeekvallei

St-Kornelis-Horebeke: Perlinckbeek

Zegelsem: Burreken

Ename: Enamebos

Hotond: Beiaardbosje

Everbeek: Louvierebos

Louise-Marie: Muziekberg (geologie)

Louise-Marie: Bos ter Eecken

Brakelbos in Oprakel

Brakel: Diggiewandeling

Nokere: interfluvium

Melden: Koppenberg

Zulzeke: Kabernol

St-Blasius-Boekel: Zwalmvallei

Michelbeke: Zwalmvallei
 St-Maria-Oudenhove: Kloosterbos
 Wortegem: Bouvelobos
 Schorrisse: Bos te Rijst
 Kwaremont: heuvelandschap
 Roborst: Zwalmvallei
 Parike: heuvelandschap
 Kluisbergen: Kluisbos (enkel 's voormiddags)
 De morgenwandelingen beginnen om 9 u., verzamelen in de nabijheid van het gebied (meestal de kerk van het betreffende dorp). De namiddagwandeling eindigt rond 17 u.
 Tot ziens in de Vlaamse Ardennen.

Karel De Waele, Kerselaarsl. 52, 9800 Deinze
 tel. 091/86 45 60

NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG

De 34e Nationale Natuurbeschermingsdag, zondag 20 september, te Lokeren werd een echt succes. Dit was vooral te danken aan de uitstekende organisatie van de vzw Durme en aan het prachtige zomerweer. Hierdoor waren honderden deelnemers, wandelaars

en fietsers opgekomen. Hieronder telden we eveneens vele wielewalers uit Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg.

De dag stond helemaal in het teken van de toepassing van de milieuwetten. In de voormiddag werd onder de leiding van gidsen een bezoek gebracht aan het prachtige natuurreservaat Molsbroek. 's Namiddags waren er nog excursies naar de natuurgebieden Verloren Bos - Buylaers en Daknam. Daarna kwamen de deelnemers samen in het atheneum van Lokeren, waar diverse milieuverenigingen een infostand hadden. Hier werd ook de film „Op Vinkenslag” in première vertoond.

De welgeslaagde dag werd besloten met toespraken van A. Verstraeten, voorzitter van de vzw Durme, Dr. J. Sténuit en G. Van Steenberghe, voorzitters van het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming. De sprekers kloegen vooral het uitblijven van de ont-eigening van de privé-enclave in het Molsbroek aan, maar spraken anderzijds hun voldoening uit over de recente klassering van de natuurgebieden Buylaers en Daknamse Meersen.

H. Franckx

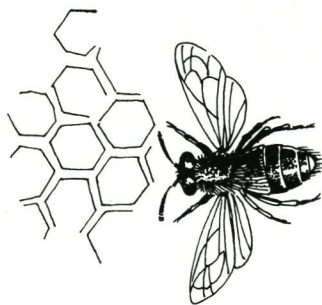
Werk op de plank

VRAAG OM MEDEWERKING VANWEGE ONZE NATIONALE WERKGROEP BOTANIE

Tot een van onze mooiste vroegbloeiërs mag wel het Sneeuwkllokje gerekend worden. Bij een zachte winter kunnen de bloemknoppen reeds in december te voorschijn komen. Het zwaartepunt van de bloeitijd valt echter in februari - maart.

Onze flora onderscheidt de ondersoorten *nivalis* en *scharlockii*.

Prof. ir. J.E. De Langhe wil een studie, die hij meer dan 40 jaar geleden begon, over de verspreiding van de soort in België, afronden. Daarom zijn vindplaatsgegevens (indien mogelijk met I.F.B.L. coördinaten) met enkele korte ecologische nota's onontbeerlijk. Tevens wordt gevraagd telkens, per groeiplaats, een herbarium-exemplaar te nemen. Voor en tijdens het drogen dient extra aandacht geschonken aan de intensiteit van de kleur, alsook de vorm van de groene vlakken op de bloembekleedsels. Het zijn belangrijke kenmerken om de verschillende ondersoorten, vormen of variëteiten te helpen onderscheiden. De bloemen moeten daarom erg zorgvuldig gedroogd worden opdat deze gegevens niet zouden verloren gaan. Zowel elke plaatselijke plantenwerkgroep alsook iedere botanist afzonderlijk kan zijn (haar) steentje bijdragen tot het welslagen van dit project.

Materiaal en gegevens kunt u bezorgen aan André De Jonghe, Mijlstraat, 179 te 2570 Duffel (015/31 62 99) die het geheel aan Prof. De Langhe zal overmaken.

A. De Jonghe.

NATIONALE WERKGROEP BOTANIE

Jaarvergadering op 21.11.1987.

Aanvang om 10.00 uur in het Wielewaallokaal van afdeling Lier, Rolwagenstraat 10 te Lier. (Een zijstraat van de Antwerpsestraat die van de Grote Markt naar het station loopt).

Programma:

- Spreekbeurt door Bart Muys over de bodemfauna en -flora als gezamenlijke indicator voor de dynamiek van bossen;
- Korte uiteenzettingen door Paul Van Den Bremt over:
  - het onderscheid tussen Stomp- en Bleek Kweldergas (*Puccinellia distans* - *P. capillaris*);

Gewone Duivekervel

foto: L. Kusters

- problemen bij het determineren van duizendknopen, en de Zachte Duizendknoop (*Polygonum mite*) in het bijzonder;
- het voorkomen van de Smalle Waterpest in België en het onderscheid met een nieuwe bastaard; Zuidelijke Waterpest (*Elodea ernstiae*).
- Korte uiteenzettingen door André De Jonghe over:
  - een aanpassing van de determinatiesleutel van Duivekervel (*Fumaria*);
  - inleiding tot het project over de verspreiding van het Sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis*).

Tijdens de middag kan het meegebrachte lunchpakket ter plaatse verbruikt worden. Koffie, thee en frisdranken zijn aan democratische prijzen te bekomen. Na het eten zal het jaarprogramma 1988 worden opgesteld. Om het programma zo aantrekkelijk en gevarieerd mogelijk te maken, worden voorstellen vanuit de verschillende provincies verwacht. Personen die niet op de vergadering aanwezig kunnen zijn, mogen hun bijdrage schriftelijk richten aan: André De Jonghe, Mijlstraat 179 te 2570 Duffel. De vergadering wordt besloten met een korte diareeks over de voorbije vondsten door A. De Jonghe en tevens wordt aan de deelnemers de gelegenheid gegeven om herbariummateriaal te tonen en uitleg te vragen over bepaalde determinaties. Einde ± 17 u.

A. De Jonghe

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

ONS NIEUW RESERVAAT „DE VEEWEI” TE EKSEL IN DE KIJKER

Op donderdag 23 juli was het officieel. „De Veewei” werd ons nieuw reservaat. De akte werd bij notaris Berben te Neerpelt ondertekend door de heer Franckx, nationaal voorzitter, de heer Wellens, afgevaardigde van De Wielewaal en de heer M. Rutten, de vorige eigenaar.

Even ons reservaat situeren. Het is gelegen te Eksel, Kiefhoek in de vallei van de Grote Nete en grenzend aan de Veeweiloop. Kadastraal Sie E nrs. 235m, 235l, en 251e.

Eens maakte dit perceel deel uit van uitgestrekte hooilanden. Op de kaart van Ferraris is reeds een

groot gedeelte van de vallei als hooiland aangeduid. De omgeving van de „Veeweiloop” was toen nog een vochtig heidegebied. Dit is nog te merken aan de noordzijde van het perceel.

Jarenlang bleef dit landschap praktisch ongewijzigd: hooilanden, weilanden en op de zeer natte stukken werd er turf gestoken. Begin de jaren zestig kwam er verandering. Door de mechanisatie in de landbouw zagen het de, meestal kleinere, boeren niet meer zitten op deze gronden. Maar de grondmakelaars hadden geld geroken in deze mooie omgeving. Grote stukken grond werden verkaveld, vijvertjes gegraven en weekendhuisjes gebouwd. Meestal zonder vergunning. De aftakeling van de vallei was begonnen.

Op het voorontwerp gewestplan werd een groot gedeelte van de Netevallei als weekendzone voorbehouden te Eksel.

Gelukkig konden natuurverenigingen hun bezwaren kenbaar maken tegen deze bestemming. Onze vereniging formuleerde haar bezwaarschrift toen als volgt: de uitgestrekte natuurgebieden, Pijnven met de Gemeentebossen en het Militair Domein, Lange Heuvelheide mogen niet van elkaar gescheiden worden door een gordel van weekendhuisjes. Er moesten liefst 3 groene verbindingsstroken blijven bestaan. De plannenmakers vonden deze argumenten gegrond en er werd gedeeltelijk op ingegaan. De weekendzone werd ingekrompen. Ons reservaat is in zo'n groene verbindingsstrook gelegen. Toch werden illegaal nog talrijke weekendhuisjes opgericht. Gelukkig is de rage van de tweede verblijven voorbij en staan er reeds enkele te verkrotten. We hopen dan ook dat de overheid door een gepast optreden een verdere aantasting van het gebied kan verhinderen.

Hoe ziet het reservaat er uit? Het is een smal lang perceel van ± 17 m breed en ± 260 m diep. Aan de noordzijde ligt er een klein berkebosje. Dit is vermoedelijk een oud heidestukje, door de berkenopslag is de heide echter verdwenen. De vorige eigenaar had door dit bosje begin januari een kleine toegangsweg geschraapt en er een klein vijftje gegraven. Op de afgeschraapte grond zijn reeds kleine kiemplantjes van Struikheide te vinden. Verder begint het verruigd hooiland met veel Wilgenroosje, russen, Engewortel, wilgen en Sporkhout. Aan de Veeweiloop is het zeer moerassig met Riet, Wateraardbei, Waterdrieland, Holpijp, Grote Egelskop enz. In de naaste omgeving staat er nog Trilgras.

Door dat er reeds jaren vogeltrektellingen gehouden worden, weten we vrij goed welke vogels er zich in de omgeving ophouden.

Regelmatig kunnen nog roofvogels geobserveerd worden, zo werden er op de laatste trektelling van 6 september 1987 2 Torenvalken, 1 Havik, Sperwer, Buizerd en Bruine Kiekendief waargenomen. Talrijk zijn de grasmusachtigen in augustus en september (azen op de bessen van het Sporkhout). Ondanks de voorbije strenge winters konden nog regelmatig IJsvogels waargenomen worden.

Ree, Vos, Konijn, Bosspitsmuis en een Woelrat werden dit jaar opgemerkt. Van de amfibieën en reptielen noteerden we Bruine Kikker, Gewone Pad, Alpenwatersalamander en Levendbarende Hagedis. Zelden worden er in de Veeweiloop vissen waargenomen (sterk bevuilde Grote Nete), toch zagen we verleden jaar nog een Tiendoornig Stekelbaarsje en een Kleine Modderkruiper.

Zoals ge ziet is „De Veewei” een reservaat vol leven. Door uw steun aan het Noordlimburgse Reservatenfonds werd dit stukje hooiland een blijvend stukje groen. Verdere uitbreiding ligt binnen de mogelijkheden.

Hulp voor ons initiatief blijft steeds welkom via

rekeningnr. 000-0879554-55 van Noord-Limburgs Reservatenfonds, Lariendijkweg 50, 2400 Mol. Voor giften vanaf 1.000 fr. wordt een fiscaal attest afgeleverd.

A. Geuens

De raad van bestuur feliciteert onze Noord-Limburgse afdelingen met hun nieuwe eigendom en is ervan overtuigd dat het beheer en de verdere uitbouw van dit reservaat bij hen in goede handen is.

DE WIELEWAAL EEN NATUURRESERVAAT RIJKE IN HET GERAARDSBERGSE.

Een kennismaking

Het 'Europese Jaar van het Leefmilieu' op een Vlaams college.

De Marke is een eens zeer visrijke grillige bijrivier van de Dender, die op de taalgrens een unieke vallei vormt. Zij is nog vrij goed bewaard, ondanks vele bedreigingen die de laatste decennia op haar wegen! We denken aan een, gelukkig slechts gedeeltelijke, rechttrekking (sanering kunnen we dat als natuurbeschermers bezwaarlijk noemen!), een dan ook onvermijdelijke verlaging van de grondwaterstand, waterbezoedeling van allerlei aard (o.a. door overbemesting van de akkers en afvloeiing van de meststoffen in deze heuvelachtige vallei), ruilverkaveling en zijn gevolgen, weekendverblijven, vierkante visvijvers, monotone populierenaanplant, al te intensieve jacht in alle seizoenen, en nu ook nog de onmiddellijke dreiging van een industriële varkenswekerij en een waterspaarbekken!

U ziet het, het eens zo lieflijke valleikader wordt écht bedreigd, met alle gevolgen vandien voor zijn rijke fauna en flora. Vandaag treffen we er nog de laatste IJsvogels aan, een aantal Blauwe Reigers, alle mogelijke amfibieën, en niet te vergeten heelwat

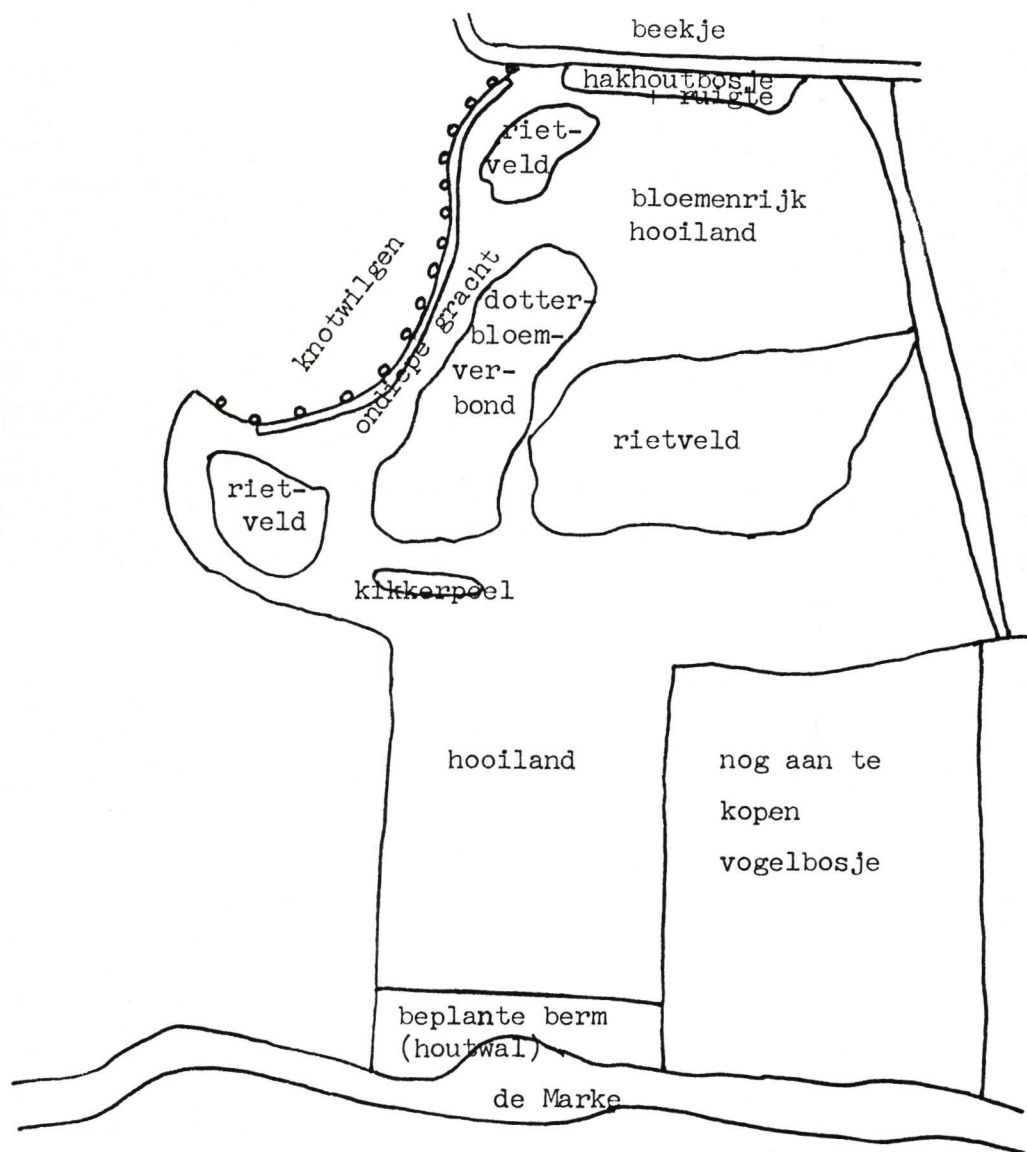

Tijdens het beheerskamp begin juli 1987

foto: E.H. Van der Meulen

schets reservaat "De Rietbeemd"

uilensoorten, met een uitzonderlijk sterke bezetting van Steenuiltjes.

Het is dan ook de hoogste tijd dat de bekommerde burger zijn wachten en blijven wachten op de overheid prijsgeeft, en zelf tot de actie overgaat. Dat hebben wij dan ook trachten te doen.

Als leraars aan het St. Catharinacollege te Geeraardsbergen trachten we al vele jaren bij onze leerlingen door middel van natuurexploratietochten tijdens de weekends interesse te wekken voor onze

zo bedreigde natuur, in de hoop dat zij althans later niet enkel zullen te rangschikken zijn onder de categorie van de 'natuurconsumenten', maar ook tot effectieve natuurbescherming zullen komen. We ondervonden daarbij zelf hoe de harmonie alom steeds meer bedreigd wordt, zodat de notie zelf ervan bij onze jongeren dreigt verloren te gaan, en ze dan ook nog nauwelijks beseffen waar het eigenlijk allemaal om gaat. We besloten dan ook met een paar leraars te trachten iets in gang te zetten

De Rietbeemd, op de achtergrond de Markevallei en rechts het Bourenbos

door samen in onze streek een eerste aankoop van een mooi stukje natuur door de nationale Wielewaal mogelijk te maken. Bovendien was de eigenaar van een aan ons gebied grenzend perceel zo enthousiast over het hele opzet dat hij zijn eigendom spontaan voor beheer afstond met een langlopend contract en met een bij de notaris vastgelegde belofte dat ook zijn terreintje van 37 are na zijn dood officieel natuurreserveaat wordt. Het is onze bedoeling het nieuwe Wielewaalreserveaatje, dat we 'De Rietbeemd' hebben gedoopt, in lengte van jaren met onze leerlingen, oud-leerlingen en andere belangstellenden te beheren, en ook anderen ertoe aan te zetten iets gelijkaardigs te ondernemen, zodat opnieuw alom stukjes harmonie herschapen worden, en beveiligd voor de toekomst!

Even voorstellen :

We hopen van 'de Rietbeemd', die voorlopig één ha groot is, een zo gediversifieerd mogelijk reserveaat te maken, zoals je op het plannetje kan merken: een bloem- en insektenrijk hooilandje, een rietvegetatie, een dotterbloemverbond, een amfibieëngracht en -poeltje, een aantal houthopen voor onze kleine marterachtigen en doodhoutinsekten, een paar gradiënten langs de oever van een mooi beekje, al dat moois omgeven door een ruigte, en hopelijk later nog aangevuld door een heus vogelbos, dat aansluit bij ons huidig reserveaat; we wachten enkel tot ons reservatenfonds wat gespijzigd is.

We hopen, door het jaarlijks selectief maaien en afvoeren, bij te dragen tot een verschraving van de bodem, zodat op vrij korte termijn grassen en ruigtekruiden zullen verdwijnen, en de plaats ruimen voor heelwat interessantere want zeldzaam geworden planten: Breedbladige Orchis, Ratelaar, Blauwe Knoop, Koekoeksbloem, Knolsteenbreek, Adderwortel, Wilde Bertram e.a. Veel van deze planten zijn nog op het terrein aanwezig, zij het in verdrukking; vaak staan zij aan de rand op betere tijden te wachten.

Tot de dagelijkse gasten onder de vogels behoren thans reeds Rietgors, Bosrietzanger, Steenuil, Wielewaal, Ransuil, Tuinfluiter, Torenavalk, Grasmus en Kramsvogel, om maar de belangrijkste te noemen; we hopen op Kleine Karekiet, Rietzanger, Sprinkhaanrietzanger en Nachtegaal.

Ons eerste beheerskamp werd met ruim 25 deelnemers alvast een echt succes. We lieten ons leiden door een beheersplan, gesuggereerd door Paul Van den Brecht, die we hiervoor hartelijk danken. Ook de planteninventaris van het gebied is van zijn kenershand. Wij vermelden als meest opvallende aanwezigen: Dotterbloem, Echte Koekoeksbloem, Egelsboterbloem, Moerashelmkruid, Pinksterbloem, Gele Lis, Watermunt, Grote Kattestaart, Moeras-Vergeet-Mij-Nietje, Gewoon Barbarakruid, Scherpe Zegge, Moeraszegge, Tweerijige Zegge, Breedbladige Wespenorchis en Wilde Bertram.

We zouden u heel dankbaar zijn als u ons wilde steunen in de aankoop van nog enkele belangrijke

Koekoeksbloemen nemen de kans te baat.

aangrenzende perceeltjes, of zelf ook iets zou ondernemen. Met bescheiden middelen kunnen we vaak veel meer voor de natuur en haar bescherming doen dan we denken, en aldus wellicht inspirerend werken voor de overheid.

Ons reservaatfonds 'De Rietbeemd' heeft het nr. 443-1641921-11. Voor giften boven de duizend frank bekomt u via de nationale Wielewaal een attest van fiscale aftrekbaarheid. Hartelijk dank bij voorbaat!

De gelukkige conservators

G. Merlevelde
(068/33 51 06)

W. Van der Meulen
(054/41 24 37)

De raad van bestuur van De Wielewaal dankt de milde schenkers voor hun gift en het vertrouwen dat ze stellen in onze vereniging. De raad van wensd ze veel succes met het beheer en hoopt met hen dat het reservaat in de toekomst nog zal uitgebreid worden.

In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen

Scheldemeersen

mevr. C. De Caluwe, Halle 1000 fr.

Algemeen Reservatenfonds

dhr. F. Stijnen, Westerlo	500 fr.
dhr. J. Brabants, Brasschaat	500 fr.
dhr. R. Neven, Maasmechelen	5000 fr.
dhr. G. Bellens, Herentals	6000 fr.
dhr. Y. Lesseliers, Balen	<u>4875 fr.</u>
	16875 fr.

Vlassenbroekse Schorren

dhr. F. Dekens, Buggenhout 1000 fr.

Land van Waas Noord

dhr. J. Aerts, Verrebroek 5000 fr.

Kortrijk

dhr. J. Cottyn, Kortrijk 4000 fr.

Fort 7

dhr. G. Cappelle, Brussel 1000 fr.

De Korhaan

dhr. M. Huygens, Turnhout	500 fr.
Kempens Reservatenfonds	10000 fr.
dhr. J. Depaep, Wilrijk	<u>500 fr.</u>
	11000 fr.

Kempisch Reservatenfonds

Heilig Graf L.O., Turnhout	1000 fr.
naamloos	4000 fr.
dhr. Jef Brijns, Turnhout	1000 fr.
dhr. Luc Van Gompel, Turnhout	1750 fr.
dhr. Ludo Weyns, Turnhout	100 fr.
dhr. Mark Smets, Turnhout	1060 fr.
dhr. Sanczuk-Peeters	1000 fr.
dhr. Jose Meynen - Sportraad	1000 fr.
dhr. Schierkens	540 fr.

Verkoop op antiekmarkt	9050 fr.
wijnflessen	470 fr.
oud papier	3714 fr.
Saldo „Spring-er-eens-uit-bal”	<u>12825 fr.</u>
	37509 fr.

Goed om te weten

EUROPEES NUMMER VAN 'LEEFMILIEU'

Het jongste nummer (1987/4) van 'Leefmilieu', het tweemaandelijks informatieblad van de Stichting Leefmilieu vzw, werkend onder auspiciën van de Kredietbank, behandelt volgende hoofdonderwerpen:

- 'Een Europese markt voor milieuvriendelijke producten?'
  - Een vraaggesprek met Miet Smet over het nationale en Europese milieubeleid.
  - Aandacht voor NETT, het Network for Environmental Technology Transfer (een nieuw initiatief van de Europese Commissie).
  - Een juridische bijdrage over de Seveso-Richtlijn.
- Duidelijk een 'Europees' nummer dus.

Verder vindt men er een hele reeks korte berichten in over o.a. het Europese milieubeleid, een overzicht van nieuwe milieurapporten, een opgave van de recente miliewetgeving en een agenda met milieucursussen en -congressen.

'Leefmilieu' brengt jaarlijks zes nummers boordevol informatie die onmisbaar is voor iedereen die in Vlaanderen bij de milieuproblematiek is betrokken. Een abonnement kost slechts 200 fr.

Vraag nu een gratis proefnummer aan ... of abonneer u bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank, Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48.

STUDIEDAG „HOLLE WEGEN”

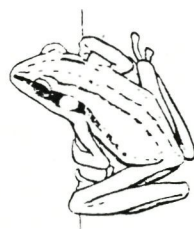
Op 18 november 1987 zal in het kasteel van Hoepertingen een studiedag doorgaan ten behoeve van allen die betrokken zijn bij het wel en wee van de holle wegen: gemeentelijke beleids mensen en technische diensten, intercommunalen, natuurliefhebbers, landbouwers, jagers, enz.

Tijdens die dag zullen de resultaten van de studie voorgesteld worden. Het programma start met een

inleiding over holle wegen als landschappelijk gegeven, waarna de fysisch-geografische aspecten besproken worden (PNC). Vervolgens komen de biologische waarden en gegevens aan bod. Dit gedeelte omvat zowel een algemeen overzicht van de grote verscheidenheid aan biotopen en het leven hierin (LISEC), als een voorstelling van praktische onderzoeksresultaten en voorbeelden over fauna en flora (PNC). In de namiddag wordt het beleid rond holle wegen onder de loep genomen (PNC). Aansluitend hierop volgen 2 voordrachten betreffende het beheer: algemene beheersprincipes (LISEC) en praktische oplossingen voor een degelijk beheer in de holle wegen (LIM). In een studierapport worden alle thema's, die tijdens de studiedag aan bod komen, uitvoerig behandeld, aangevuld met kaarten, grafieken, foto's en voorbeelden.

Geïnteresseerden kunnen voor verdere inlichtingen en inschrijving terecht bij het PNC. De studiedag zal doorgaan in het Kasteel van Hoepertingen, Kasteelstraat 10 te 3855 Hoepertingen-Borgloon. Hij start om 9 u., het einde is voorzien rond 17 u. Tijdens de middagpauze kan een broodmaaltijd verkregen worden. De deelname in de kosten bedraagt 200 fr. (broodmaaltijd niet inbegrepen), te storten op postrekening 000-0400447-31 van het Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30 te 3620 Rekem, tel. 011/71 44 44.

Deze studiedag is een must voor eenieder die over dit boeiende landschapselement alles wil weten, of zich op een of andere manier het lot ervan wil aantrekken!

VOORJAARSFENOLOGISCH ONDERZOEK

De Vogelwerkgroep van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM) doet opnieuw een oproep tot medewerking aan alle vogelkijkende Wielewalers. Uw eerste (en tweede) voorjaarswaarnemingen (1987) van zomergasten worden bij voorkeur vóór 1 november 1987 verwacht bij: VWG-Fenologie c/o Dumortier Philip, Overzetweg 25, 8510 Kortrijk-Marke.

Een aantal formulieren zijn naar elke afdeling gestuurd. Bijkomende formulieren kunnen evenwel nog steeds aangevraagd worden op hogervermeld adres, of op het JNM-bondssecretariaat (Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent, 091/23 47 81).

Ook eventuele winterwaarnemingen (winter 1986-

Holle wegen, straks een „uitgehold" begrip?

foto: PNC

87) zijn welkom.

Het verslag van 1986 (43 pp.; de verwerking van 3.700 waarnemingen ingestuurd door 220 waarnemers) kan verkregen worden door storting van 50 fr. op rekeningnummer 406-4016141-60 van JNM Vogelwerkgroep, p.a. Jan Loos, Meergorenbaan 19, 2400 Mol.

We hopen alvast ook op uw medewerking.

VOORDRACHT MET DIA'S OVER RWANDA

De spreker verbleef 2 jaren in dat land als professor Dierkunde aan de universiteit te Butare.

De dia's handelen over het land, de bevolking, de tradities, de ontwikkelingshulp, de gezondheidstoestand, de goudzoekers, het leven van de pygmeeën, de belangstelling voor nieuwe zaken, de natuur, de vogels, de gorilla's, de vulkanen, het Akagera-park, het Nyungwewoud, enz.

Over de inhoud van de uiteenzetting en over het honorarium kan overleg gepleegd worden.

Wim M.A. De Smet, Hertendreef 12, 2180 Kalmenhout.

DE NOORDZEE STERFT, HET TIJ MOET KEREN

Elke dag komt er bijna 500.000 ton afval in de Noordzee terecht. 180 miljoen drek, puin, chemisch afval, zuiveringsslib en olieresiduen per jaar, grotendeels afkomstig van de industrie. Deze massale afvallozingen veroorzaken een drastische versterking van het leefmilieu in de Noordzee.

Het afval belandt in zee via al dan niet legale dumpingen, verbrandingen — een praktijk die in de rest van de wereld verboden is — riolerings-, industriële en nucleaire lozingen of schepen (denk aan de Mont Louis!). Mestlozingen, toerisme, overbevissing en zandwinning maken de zaak alleen maar erger.

Het blijven voornamelijk de rivieren die grote vrachten vuil aanvoeren. Denken we maar aan de Rijn, vorig jaar „onopzettelijk” zwaar bevuild door het Zwitsers bedrijf Sandoz, de Schelde, waar het Greenpeaceschip de Beluga in 1986 herhaaldelijk actie voerde en de Maas waar de Beluga zich nu bevindt.

Conventies en wettelijke regelingen worden voortdurend geschonden. Toch gaan de vervuilers vrijuit en wordt een beweging als Greenpeace veroordeeld. Samen moeten we het tij doen keren!

De vervuiling van de Noordzee brengt niet alleen de planten- en dierenwereld onder water in gevaar, maar ook het leven van u en uw kinderen. Sommige chemicaliën bereiken via de voedselketen immers ook de mens. Greenpeace steunen betekent vechten voor uw eigen leefwereld. Uw hulp maakt de voortzetting mogelijk van onze doelgerichte en geweldloze acties tegen de grootste vervuilers.

Door deze onafgebroken strijd werden reeds hoopvolle resultaten geboekt. De regering besliste dit jaar dat de lozingen van titaandioxydezuren tegen 1990

moeten stopgezet worden. Afvalverbranding op de Noordzee zou tegen 1995 moeten verboden zijn.

Hiermee is de strijd echter nog niet gestreden! Er moet en zal een einde komen aan de Noordzeevuilniszee! En daarvoor heeft Greenpeace uw steun nodig!

Elke frank wordt omgezet in concrete actiemiddelen. Met uw geld vaart de Beluga uit. Zo kan ons actieschip doorgaan om zonder schroom de vervuiling aan de kaak te stellen en de publieke opinie steeds opnieuw met de neus op de realiteit te drukken.

Doe mee en steun ons. Samen kunnen we de Noordzee redden. Meer inlichtingen krijgt u op volgend adres:

*Marc Pallemarts, Voorzitter Greenpeace,
Waverssesteenweg 335, 1040 Brussel,
tel. 02/647 87 65.*

Boekbesprekingen

Schreiber R.L., A.W. Diamond, Prins Claus der Nederlanden, Prof. K.H. Voous, 1987, *Ruimte voor de Vogels*, Nederlandstalige editie, Uitgeverij M. en P. Weert. Honderden kleurfoto's, aquarellen, kaarten, diagrammen en tekeningen, 384 blz. (290 x 220 mm). Prijs: 1495 fr.

Dit uitzonderlijk fraai geïllustreerde en zeer informatieve boek vormt het startpunt van de wereldwijde actie „Save the Birds”, van de Internationale Raad voor Vogelbescherming (I.C.B.P.). Het motto van de actie luidt „Think globally, act locally”. Zij roept op tot actie over te gaan en geeft aan welke kant wij op moeten.

Om de actie „Save The Birds” kracht bij te zetten werd het initiatief van het boek „Ruimte voor de Vogels” genomen door „Pro Natur”, Gesellschaft für Förderung des Naturschutzes (Frankfurt B.R.D.).

De Nederlandse editie is uitgegeven onder auspiciën van het Wereld Natuur Fonds en Vogelbescherming. Het Wereld Natuur Fonds stelt financiële middelen ter beschikking voor natuurbeschermingsprojecten overal ter wereld. Natuureducatie en voorlichting scheppen een zo breed mogelijk draagvlak voor de uitvoering van die projecten. Vogelbescherming treedt in Nederland op als advocaat van de vogels: door het opstellen van overlevingsplannen voor bedreigde vogelsoorten, door het ijveren voor het behoud van belangrijke vogelgebieden, door het streven naar een goede wetgeving, door het inzetten voor de bescherming van de vogels tijdens de trek.

„Ruimte voor de Vogels” is het werk van internationaal befaamde auteurs en fotografen uit diverse landen. De initiatiefnemer en uitgever is Rudolf L. Schreiber, oprichter van „Pro Natur” in Duitsland.

De hoofdauteur van het internationale deel is Anthony W. Diamond, bekend zoöloog en ecooloog met een speciale belangstelling voor ornithologie. De auteurs voor de hoofdstukken over Nederland zijn Z.K.H. Prins Claus en Professor Karel H. Voous. „Ruimte voor de Vogels” is het eerste wereldomspannende boek over internationale vogelbescherming. Het gaat over de bedreigde vogels van de ganse wereld. Het is echter niet alleen een boek over vogels, maar ook een boek dat ruimschoots aandacht en inzicht geeft in de ecologische relaties en de toestand van de wereld-milieu-problematiek.

In de eerste hoofdstukken wordt uiteengezet hoe de vogels zich optimaal hebben aangepast aan het leven in de lucht, op het water en op het land.

Daarna wordt aangetoond hoe de vogels indicatoren zijn voor verslechterende omstandigheden in diverse biotopen. Zeer uitvoerig worden vervolgens de diverse ecosystemen van de aarde besproken: de oceanen, de poolstreken, de oceanische eilanden, de kusten en estuaria, de waterrijke gebieden, de gebergten, de seizoengevoelige bossen, het tropisch regenwoud, grasland en heide en struikgewas, woestijnen en aride gebieden, weide en akker en boomgaard, steden en dorpen. Voor elk ecosysteem wordt telkens een algemene beschrijving gegeven, gevolgd door de invloed van het systeem op de bedreigde vogels en met als besluit de huidige stand van zaken.

Het boek behandelt vogels van de ganse wereld. Wie zich alleen voor het west-palearctisch gebied interesseert, zal geboeid worden door de hoofdstukken over de Audouins Meeuw, Zeearend, Kroeskoppelikaan, Kabybieboomklever, Kaalkopibis, Kraagtrap, Koereiger, Turkse Tortel, stadsduif, Spreeuw, Gierzwaluw en Huismus. Zes bijzondere Nederlandse vogelsoorten die besproken worden zijn Middelste Bonte Specht, Dwergstern, Lepelaar, Grutto, Korhoen en Gekraagde Roodstaart.

De laatste hoofdstukken handelen over het nut van de vogels, de bedreigingen die op hen rusten en wat hiertegen kan gedaan worden. In een speciaal hoofdstuk worden dezelfde problemen behandeld voor Nederland. Dit geldt natuurlijk ook voor Vlaanderen, alhoewel hierover spijtig genoeg met geen woord gerept wordt. Dit is dan ook de enige aanmerking die ik over dit boek kan maken.

Het boek is te bestellen bij de boekhandel van De Wielewaal.

H. Franckx

Eric De Tré, „Inventarisatie, status en ecologie van het Belgisch dagvlinderbestand”. Entomobrochure nr. 5 van de V.V.E. (77 blz.). Prijs: 320 fr. (voor leden van de V.V.E.: 240 fr.). Verkrijgbaar bij onze boekhandel.

Dagvlinders en hun biotopen, bedreigd in België en Nederland

Naar aanleiding van haar 40-jarig bestaan stelt de

Vlaamse Vereniging voor Entomologie een bijzondere uitgave voor in de reeks „Entomobrochures”.

Onder de titel „Inventarisatie, status en ecologie van het Belgisch dagvlinderbestand”, wil de V.V.E. de entomologie uit haar isolement halen: de uitgave richt zich zowel tot de geïnteresseerde leek, de natuurgids, de ervaren entomoloog als (en vooral) tot de actieve natuurbeschermer.

Niettegenstaande recente onderzoeken immers uitwezen dat op heden reeds 47 % van onze inheemse insektensoorten met uitsterven of een nefaste terugloop worden bedreigd, ontbreekt het onze reser vaatbeherende verenigingen vandaag nog steeds aan nederlandstalige handleidingen voor invertibratenbeheer. Gelet op de huidige dramatische achteruitgang van de meest vermaarde insektengroep, onze dagvlinders, voelde de V.V.E. het dan ook als haar ethische opdracht aan om de verzamelde kennis over onze dagvlinders en hun biotopen in een voor iedereen overzichtelijk en handzaam beheersdocument samen te vatten. Alle recente onderzoeken tonen immers overduidelijk aan dat, zó niet onmiddellijk en drastisch wordt ingegrepen, o.a. via een verantwoord beheer van de nog schaars aanwezige vlinderbiotopen, binnen zeer afzienbare tijd 75 à 80 % van de Belgische en Nederlandse dagvlinders zullen verdwenen zijn.

In een eerste gedeelte biedt de entomobrochure, aan de hand van zeer overzichtelijke tabellen, een uitgebreid overzicht van ons dagvlinderbestand (120 soorten in België en 102 soorten in Nederland): opgenomen worden o.a. de vliegtijden, de verspreiding, de zeldzaamheid en de wettelijke status van de vlinders en een nooit eerder gepubliceerde overzichtslijst van alle gekende voedselplanten van hun rupsen, met opgave van de overeenstemmende socio-ecologische groep waarin ze thuishoren, en de zeldzaamheid van de habitats.

In een tweede gedeelte werd een praktisch, alfabetisch leidraad samengesteld in functie van het natuurtechnisch beheer van alle mogelijk geschikte vlinderbiotopen. Vertrokken wordt hierbij van de vaak gekende flora-lijst van een gebied. Via een ecologische karakterisering van de groeiplaatsen van de voedselplanten wordt de lezer de mogelijkheid geïllustreerd om elk terrein floristisch te analyseren: dit aan de hand van standaardlijsten met gekende bio-indicatoren van de overeenstemmende bodems (vochtgehalte, zuurtegraad en stikstofwaarde).

De auteur, zelf jarenlang actief in de milieubeweging, analyseert verder kritisch de dramatische achteruitgang van onze vlindersoorten sinds 1960, de mogelijke beleidsinstrumenten inzake natuurbehoud en de tot op heden falende natuurbescherming in Vlaanderen. Tevens vindt de lezer een pak informatie over o.a. de vlindersoorten met wisselende verspreiding, verbanden tussen de vliegtijden en de bloeitijden van de voedselplanten, ecologische formaties en myrmecofilie (opname van de gekende

symbiosen tussen inheemse vlinder- en miersoorten). Deze entomobrochure is dan ook een ernstige poging uit entomologische hoek om de leek/natuur-beschermer wegwijs te maken in de bonte wereld van onze wegwijnende vlinderbiotopen. De mogelijke opbrengst van de brochure zal door de V.V.E. integraal worden aangewend ter bevordering van de studie en het behoud van onze inheemse insecten. De entomobrochure wordt dan ook ten zeerste aanbevolen aan al wie begaan is met het behoud van onze dagvlinders.

F.A. Bink, *Dagvlinders van Noordwest-Europa*, Rijksuniversiteit voor Natuurbeheer.

Ecologische atlas van de dagvlinderfauna van Noordwest-Europa waarbij Nederland centraal staat. De rijk geïllustreerde samenvatting van vijf jaar onderzoek door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer naar de vraag hoe en waarom dagvlinders aan bepaalde landschappen gebonden zijn en hoe de mens invloed uitoefent op het wel en wee van dagvlindersoorten.

Een populair-wetenschappelijke uitgave gericht op een breed publiek van geïnteresseerde leek tot wetenschapper en functionaris betrokken bij het natuur- en milieubeheer.

In het gebruik geschikt als:

- determinatiewerk op basis van het herkennen van soorten van foto's van levende dieren in hun milieu,
- naslagwerken voor de gegevens over biologie en ecologie,
- samenvatting van de recente gegevens uit wetenschappelijk onderzoek,
- introductie tot ecologische relaties tussen dier en voedselplant, dieren onderling en met het landschap, klimaat en de invloed van de mens.

Uitvoering in groot formaat 24 x 29 cm, geschatte omvang 380 pagina's. Met 1900 kleurenfoto's van 145 dagvlindersoorten en hun ontwikkelingsstadia, alsmede van de landschappen en vegetaties waarin zij leven. Met verspreidingskaarten van alle soorten.

I. Hoste. *De vogels van Aalter en Knesselare*. Uitg. Wielewaal Aalter, Quercus en BNVR. Formaat 14,5 x 20,5 cm., 255 blz., prijs 300 fr.

Dit boek telt vier hoofdstukken. In het eerste staan achtereenvolgens vermeld: de lijst van illustraties, een voorwoord van E. Kuijken van het Instituut van Natuurbehoud, de inleiding en de lijst van 34 medewerkers en hun lettercode, de tot stand koming en een eerste evaluatie van het boek. Het tweede hoofdstuk behandelt het landschap van het onderzochte gebied, waar tweemaal dezelfde arcering wordt gebruikt voor vier verschillende deelgebieden. Het derde hoofdstuk bevat de soortenlijst (173) en hun status; hiervan zijn er 80 broedvogel. In dit deel werden hier en daar algemene teksten ingevoegd over lente, zomer, herfst, winter, ganzenwinter 1978-

1979, de watervogels van de Kraenepoel, trek-tellingen van roofvogels, steltlopers 1980-1982 en de voorjaarsfenologie. In hoofdstuk 4 tenslotte worden aanvullende gegevens van 1985 en 1986 opgesomd, de bibliografie en een alfabetische index.

De auteur en zijn medewerkers zijn er zich van bewust dat er heel wat leemte's zijn o.a. in hun persoonlijke kennis van sommige soorten, te weinig of geen broedvogelinventarisaties, enz... Dit komt o.m. tot uiting in de aanbevelingen die bij vele soorten worden gedaan in verband met verdere studie, een lofwaardig initiatief dat reeds eerder werd verwoord in de Avifauna's van Gent en de Scheldevallei.

Zoals ieder boek in dat genre vormt het de basis en een mogelijke vergelijking met gegevens in de komende jaren. In een volgende editie zal de waarneming van een Witkopenend in 1967 zeker op een afzonderlijke lijst komen.

Enkele gegevens kan men merkwaardig noemen: een vrijwel 100 % zeker broedgeval van de Visarend in 1942 (?), een broedgeval van Kleine Plevier op een plat dak met keien bedekt en een slaapplek van Kokmeeuwen op het dak van een fabriek.

Wie op de hoogte wil zijn over de avifauna van het grensgebied met West-Vlaanderen, kan ik dit boek aanbevelen.

P. Herroelen

Warmoes Th., Devriese R., *Land- en zoetwater-mollusken van de Benelux*. 145 blz., 220 fr., kan bij onze boekhandel besteld worden.

Dit najaar verscheen de tweede herwerkte druk van bovenvermeld determinatiewerkje. Na een inleidend hoofdstukje waarin algemene onderwerpen zoals nomenclatuur, levenswijze, districten en voorkomen van de dieren en werkmethoden behandeld worden, volgen 3 sleutels respectievelijk voor landslakken, zoetwaterslakken en zoetwatermossels. Voor elke soort worden ook gegevens i.v.m. biotoopkeuze en verspreiding in de Benelux opgenomen. Tot slot volgt nog een bondige literatuuropgave en adressenlijst. Het geheel komt erg duidelijk over en is ruim en goed geïllustreerd. Het valt wel af te wachten of de nederlandse namen die door de auteurs voor het eerst aan een aantal soorten werden gegeven, ook algemeen ingang zullen vinden. Maar dit doet weinig af aan de degelijkheid van het werk.

G. Luyts

ZOEKERTJE

Te koop: Grzimek: „Het leven der Dieren”. 16 delig naslagwerk. Volledig en in perfecte staat. Prijs: 20.000 fr.

E. Colpaert, Burg. E. Goethalslaan 6, 9900 Eeklo
tel. 091/77 61 30.

EULEN DER WELT
Evolution, Leben, Verhalten

Burton J.A., 1986. Neumann Neudamm 208 blz
 ISBN 3-7888-0495-5 1824 fr

Een schat aan informatie over alle op de wereld voorkomende uilensoorten! Verspreiding, biologie, gedrag, roep, braakbalanalyse en beschermingsmaatregelen worden uitvoerig besproken. Alle bekende soorten worden afgebeeld met prachtige kleurenfoto's en/of aquarellen. Dit boek is een vertaling van het origineel engelstalige werk „Owls of the World” van John A. Burton (1984).

NATURFOTOGRAFIE 87-88
JAHRBUCH

Pölkling F.
 1987. Kilda-Verlag. 120 blz
 ISBN 3-88949-126-X 1280 fr

Naturfotografie 87-88

De beste natuurfoto's werden wereldwijd verzameld en in dit unieke boek samengebracht. Het boek is echter vooral bedoeld voor de niet-fotografen, die hierin een aangename inleiding tot de natuurfotografie in het algemeen zullen vinden. De uitleg bij de foto's wordt gegeven in 8 talen, waaronder het Nederlands!

THIEME'S RUPSENGIDS voor de Europese
dag- en nachtvlinders.

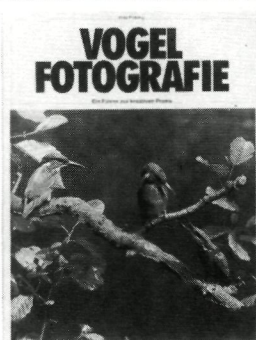
Carter D.J., B. Haargreaves 1987
 Thieme 296 blz
 ISBN 90-03901-29-5 1195 fr

Deze nieuwe gids bestrijkt ook Zuid-Europa en het Middellandse-Zeegebied. Meer dan 500 verschillende soorten worden volledig beschreven en in natuurgetrouwe kleuren afgebeeld. Geheel nieuw in deze gids is de indeling van de rupsen naar hun specifieke voedselplanten, hetgeen de determinatie bijzonder eenvoudig maakt. In de inleiding worden anatomie, ontwikkelingsstadia, vijanden en verdedigingsmethoden, het kweken, bestuderen en conserveren van rupsen op duidelijke wijze behandeld. Op de 32 platen staan de rupsen op natuurlijke grootte op hun specifieke voedselplanten afgebeeld. Bovendien krijgt u een gedetailleerde opgave van uiterlijk, verspreiding, habitat, voedselplanten en de tijd van het jaar, waarin u elke soort meest waarschijnlijk kan aantreffen.

VOGELFOTOGRAFIE.
Einführer zur kreativen Praxis.

Pölkling F.
 1987. Kilda-Verlag 216 blz
 ISBN 3-88949-112-X 1920 fr

Naast een opmerkelijke verzameling schitterende vogelfoto's bevat dit werk een veelheid aan gegevens over de technische en praktische kant van de vogelfotografie. Een van de beste boeken op dit gebied.

DIE BIOLOGIE DES VOGELS

Eine exemplarische Einführung in Bau,
Funktion und Lebensweise

Bergmann H.-H. 1987

Aula Verlag

ISBN 3-89104-447-X

356 blz

1230 fr

Dit boek verschaft de lezer een beter begrip van het leven der vogels. Aan de hand van fascinerende voorbeelden wordt o.a. uitgelegd welke betekenis hormonen voor vogels hebben, hoe de temperatuurregeling gebeurt, over welke geestesvermogens een vogel beschikt, hoe de vogels zich onderling verstaanbaar maken en wat de samenhangen zijn met de verschillende biotopen. Rijk geïllustreerd.

HUMMELN, bestimmen, ansiedeln, vermehrten, schützen

von Hagen E.

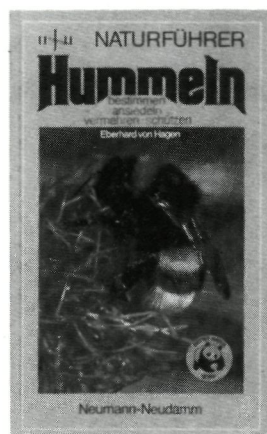
1986. Neumann-Neudamm

ISBN 3-7888-0386-X

224 blz

749 fr

De auteur verschaft in dit boek gedetailleerde aanwijzingen en doelmatige methodes om hommels in nestkasten te houden. Zijn onderzoekswerk werd in Duitsland met verscheidene prijzen bekroond. De in Midden-Europa voorkomende hommelse soorten worden in dit werk gedetermineerd, voorgesteld en beschreven. Vorderingen in de beschermingsmaatregelen voor deze door de mens bedreigde insectengroep worden besproken. Geïllustreerd met meer dan 100 kleurenfoto's. Uitgebreide bibliografie.

DE VISSEN VAN NEDERLAND

Nijssen H., S.J. De Groot

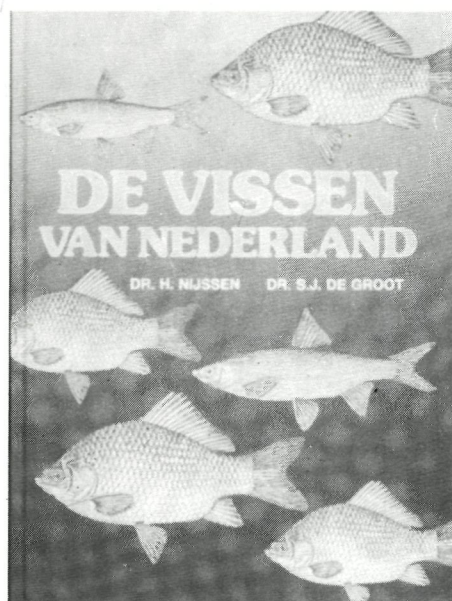
1987. KNNV

ISBN 90-5011-006-1

224 blz

698 fr

Alle in Nederland voorkomende zoet- en zoutwatervissen zijn in dit boek opgenomen en afgebeeld. Naast een inleiding en een literatuuroverzicht zijn er hoofdstukken over de viskweek, een zeer lezenswaardig historisch overzicht van de literatuur, de in Nederland ingevoerde en uitgezette soorten en binnen de faunagrenzen dood aangetroffen soorten. De kern van het werk zijn de beschrijvingen en de determinatieleutels waarmee moeiteloos alle soorten op naam kunnen worden gebracht. Een ondubbelzinnige soortbepaling wordt gevolgd door gegevens over maten, kleurpatroon, voedsel, trek, voortplanting, groei, verspreiding en mate van voorkomen met literatuurverwijzingen. Geïllustreerd met prachtige pentekeningen.

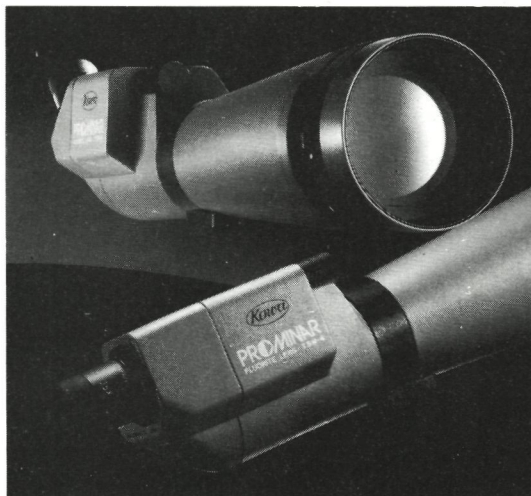
DE WIELEWAAL - OPTIEK

Een breed gamma verrekijkers, telescopen, loepen, binoculaires en binoculaire telescopen.

TELESCOPEN

KOWA TS1	11425 fr.
KOWA TS9	6450 fr.
KOWA TS9 rubber	7450 fr.
KOWA TSN1	19200 fr.
KOWA TSN3 fluorite	43750 fr.

NIEUW : KOWA TSN3 (fluorite lens)

OCULAIRES

voor TS1

15*	3360 fr.
20* W	4000 fr.
25*	3995 fr.
40*	3690 fr.
60*	3865 fr.
zoom 25-50*	7000 fr.

voor TS9

20*	1480 fr.

voor TSN1 en TSN3

20* W	5550 fr.
40*	5100 fr.
zoom 20-60*	8280 fr.

Oculairs 20*, 25*, 40*, 60*, zoom 20-60* van het model TSN1 zijn bruikbaar op deze telescoop. De nieuwe hoogwaardige optiek van het model TSN3 brengt een gevoelige verbetering van de lichtsterkte en het kleurcontrast (fotoadapter mogelijk).

PAKKETTEN IN AANBIEDING

Telescoop KOWA TS1 + oculair 20* W + oculair 40* of + oculair zoom 25-50*	17000 fr.
Telescoop KOWA TSN1 + oculair 20* W + oculair 40* of + oculair zoom 20-60*	23500 fr.
Telescoop KOWA TSN31 + oculair 20* W + oculair 40* of + oculair zoom 20-60*	46000 fr.

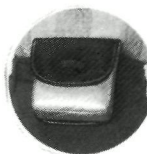
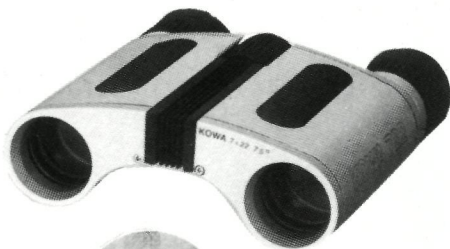
VERREKIJKERS

HELIOS

7 * 35
8 * 40
12 * 40
7 * 50
10 * 50

Prijs

1850 fr.
2150 fr.
2100 fr.
2350 fr.
2122 fr.

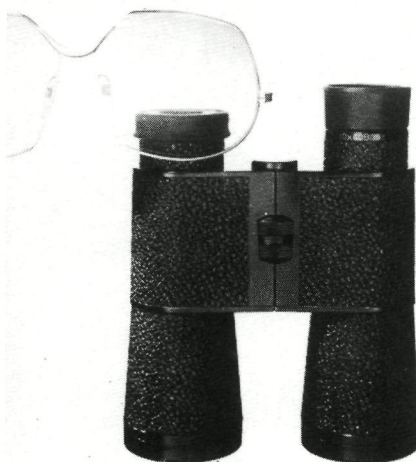

KOWA 7 x 22 DCF

VIKING

8 * 30 zws
10 * 40 zw rub.
10 * 42 zw quick focus
7 * 50
7 * 50 bw quick focus
10 * 50 bw quick focus
10 * 50 bwsf
10 * 50 z
12 * 50 zws quick focus
8 * 56 rubber dach

4840 fr.
5900 fr.
5480 fr.
4300 fr.
6480 fr.
5840 fr.
6840 fr.
4945 fr.
5720 fr.
9220 fr.

10 x 40 NOTAREM

KOWA

7 * 22 DCF
9 * 22 DCF

7450 fr.
8000 fr.

OPTOLYTH

10 * 40 Alpin
10 * 50 Alpin
12 * 63 Royal

13473 fr.
15391 fr.
30531 fr.

JENA

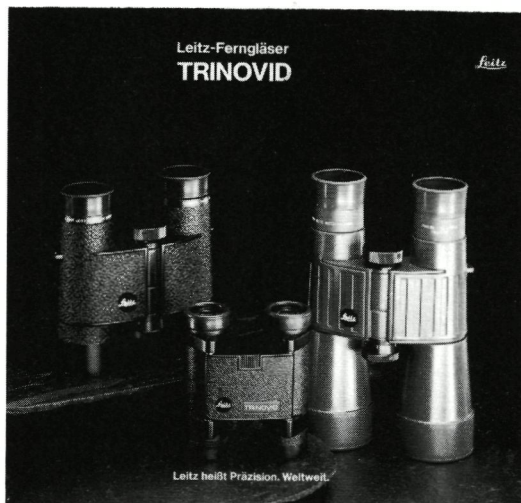
10 * 50 Jenoptem
10 * 40 B Notarem

10950 fr.
20695 fr.

LEITZ - TRINOVID

7 * 42 BA rubber
8 * 32 BA rubber
10 * 40 BA/N rubber close focus

32100 fr.
35595 fr.
39055 fr.

AANDACHT...

Zoals bekend kreeg onze vereniging een machtiging tot het uitreiken van attesten voor fiscaal aftrekbare giften vanaf 1000 fr. De recente machtiging verloopt op 31 december 1987. Er werd een nieuwe aanvraag ingediend voor de kalenderjaren 1988, 1989, 1990, doch er werd nog geen beslissing terzake genomen.

Wij willen derhalve onze kandidaat-steunende leden voor 1988 adviseren hun bijdrage van 1300 fr. over te schrijven vóór 31 december 1987, om met zekerheid een geldig attest voor fiscale aftrek te kunnen ontvangen.

Dank u.

Nieuwe uitgaven

Perrins C., 1987. *New Generation Guide. Birds of Britain and Europe*. London, Collins, 320 blz., 483 fr.

Opnieuw verkrijgbaar: Glutz von Blotzheim. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band I*. 2358 fr.

Harrison P., 1987. *Seabirds of the world; A photographic Guide*. London, Croomhelm, 317 blz., 1005 fr.

Roberts M.J., 1987. *The Spiders of Great-Britain and Ireland; Volume 2, Linyphiidae*. Leiden, E. 3. Brill, 204 blz., 3839 fr.

Nijssen H., S.J. De Groot, 1987. *De vissen van Nederland*. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhist. Ver., 224 blz., 698 fr.

Hillebrand H., 1987. *De eutrofiëring van de Botshol*. Wet. Med. N° 182. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhist. Ver., 46 blz., 240 fr.

Winkler R., 1987. *Avifauna der Schweiz; eine kommentierte Artenliste, II, Non-passeriformes*. Sem-pach, Schweizerische Vogelwarte, 131 blz., 689 fr.

Paterson A., 1987. *Birdwatching in Southern Spain*. Costa del Sol, Golf Area S.A., 157 blz., 585 fr.

Mebs T., 1980. *Eulen und Käuze, Strigidae*, 5de druk. Stuttgart, Kosmos, 136 blz., 623 fr.

Von Hagen E., 1986. *Hummeln, bestimmen, ansiedeln, vermehren, schützen*. Melsungen, J. Neumann-Neudamm, 224 blz., 749 fr.

Burton J.A., 1986. *Eulen der Welt. Evolution, Leben und Verhalten*. Melsungen, J. Neumann-Neudamm, 208 blz., 1824 fr.

Prozesky O.P.M., 1983. *A field guide to the birds of Southern Africa*. London, Collins, 350 blz., 582 fr.

Burggraefe G., M. Decler, 1987. *Het Zwin; leven tussen land en zee*. Brugge, uitg. M. Van de Wiele, 112 blz., 995 fr.

Knol W.C., H. Smid, 1987. *Naamlijst van de Europese broedvogels*. Zeist, Ned. Ver. tot Besch. van vogels, 54 blz., 300 fr. Zeer praktisch boekje voor hen die regelmatig anderstalige vogelliteratuur doornemen of voor op reis. Vertalingen in alle richtingen Latijn - Nederlands - Engels - Duits - Frans.

Carter D.J., B. Hargreaves, 1987. *Thieme's rupsengids voor de Europese dag- en nachtvlinders*. Zutphen, Thieme, 296 blz., 1195 fr.

De Tré E., 1987. *Inventarisatie, status en ecologie van het Belgisch dagvlinderbestand*. Vlaamse Vereniging voor Entomologie, 72 blz., 320 fr.

McGeeney A., 1986. *A complete guide to British dragonflies*. London, Jonathan Cape, 133 blz., 1040 fr.

Brooks M., Ch. Knight, 1982. *A complete guide to British Butterflies*. London, Jonathan Cape, 159 blz., 1040 fr.

ZOEKERTJES

Alles te koop voor 25.000 fr., zo goed als nieuw:

1 microscoop Dr. A. Schröder, Kassel Microscoop Instituut met 3 objectieven Wetzlar (Otto Seibert der Jüngere) 5x, 30x, 78x; 2 oculairs Wetzlar 10x, 14x.

1 microscoop illuminator op regelbaar voetje.

Beiden in houten, op maat gemaakt kastje.

50 Duitse micropreparaten betreffende histologie.

30 (3 reeksen van 10) micropreparaten betreffende poten, monddelen en vleugels van insecten een 12-

tal voorwerpglasjes, 30-tal dekglasjes, 2 horlogeglasjes. De micropreparaten werden vroeger aangekocht bij „Biokosmos-leermiddelen” te Morsel. Mevr. L. Pelfrene (zie hieronder).

Te koop voor 8000 fr.:

80 kleurdia's Kodachrome (in raampje met en plastieke Leitz doos waarin 2 magazines) (72 dus + 8 losse dia's) genomen in het „Aquarium de Noumea” (Nieuw Caledonië), „Station de biologie marine”.

Mevr. L. Pelfrene, Albert I-laan 157A bus 4, 8450 Nieuwpoort, tel. 058/23 49 11

Wij ontvangen wisselnummer van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van de Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*, *Euglena*, *Carnivora*.

WIELEWAAL

Jaargang 53 - november 1987

D. CRIEL. Je leven lang geen mens vertrouwen, maakt je onbemind.	229
J. JACOBS. Winterwaarnemingen van Wulpen in het binnenland, van november '85 tot februari '86	234
L. MEESTERS. Het landschap gevormd door de Hoge Mouw, het Koningsbos en de Hoge Bergen te Kasterlee	236
F.A. BINK. Teveel netheid in tuin en plantsoen is niets voor vlinders	242
W. DE PAUW. Een bloemrijke berm te Sint-Lievens-Houtem	248
R. DE FRAINE, H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	250
Vijf vóór twaalf	251
Verenigingsberichten	254
Werk op de plank	259
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten	260
In het spaarvarkentje - onze reservatenfonds	264
Goed om te weten	265
Boekbesprekingen	266

Titelblad: Wintertijd - Wilde Zwanentijd — Foto: Gerard Mornie